

VÄLIS-EESTI

Nr.11

1936

Eesti naised välismaail!

Kodumaa naiste- ja nende püüetega kontakti pidamiseks tellige ja lugege naiste ja kodude ajakirja

„Eesti Naist“

millega saate kaasa lastele „Väikeste Sõbra“, tütarlastele „Tütarlapse“ ja praktilise osaga mustri ning lõikelehe.

„Eesti Naine“ välismaale (peale Läti, Soome ja Leedu) maksab 2 dollarit aastas. Nõudke proovinumbrid. Aadr.: „Eesti Naine“, Tartu, Estonia.

Soodsam ostukoht väliseestlastele
on

„PÄEVALEHE“

raamatukauplused, kirjanduse- ja paberilaod.
Tallinnas, Suur Karja tän. 23 ja Pikk tän. 2.

SOOVITAME SUURES VALIKUS:

Kõiki eestikeelseid raamatuid,
maakaarte, linnaplaane ja vaatekaarte.
Riigi- ja seltskonnategelaste päevapilte ja postkaarte.

Kõigi Eestis ilmuvate ajakirjade peale tellimiste vastuvõtmine.
Tellige ainult meie kaudu Eesti algupäras- ja tõlkekirjandust.

Tellimiste täitmine asjatundlik, kiire ja korralik.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tallinn — Eesti, Pikk tän. 2, oma telefoni keskjaam 428-83.

VÄLIS-EESTI

VÄLISEESTLASTE AJAKIRI

NOVEMBER, 1936

Nr. 11.

8. AASTAKÄIK

Välis-Eesti päevaks.

Ed. Riisman.

28. novembril s. a. pühitsevad eestlased üle maailma Välis-Eesti päeva. Sel päeval on kõigi väliseestlaste mõtted juhitud ühes suunas: oma kodumaale, oma suguvendadele, iseendile. Sel päeval anname me endile aru, mis me oleme, mis meid seob ja mis on meie vajadused. Vaatame iseendile ja katsume jõuda otsusele, kas me oleme oma rahva väärilised liikmed — selle rahva, kes on aastasadade heitluses hoidnud alles oma rahvuse, oma rahvusliku omapära ja oma rahvusliku iseteadvuse, võideldes omale kätte vabaduse ja asudes oma rahvusriigiga väärilise liikmena teiste rahvaste perre.

Väliseestlased on paisatud saatuse tahtest oma kodumaalt kaugele võõrsile. Nende elutee on viinud neid võõrastele radadele ja see on tekitanud ülesandeid, mida nad ei tunnud ega teadnud kodumaal viibides.

Kui meie kodumaal asume, ei oska me omale ette kujutada, mis on see, mille järele me võõrsil kõige rohkem võiksime tunda vajadust. Mõnedki meist arvavad, et kui nad valdavad võõrast keelt ja võõra rahvaga võivad vabalt läbi käia, et kui neil on hea koht ja hea teenistus, siis on neil kõik, mis neil vaja, et siis on nad võõrsil rajanud oma elu õnne. Aga kui nad on võõrsile juba asunud, saavad nad aru, et puudub neil sootuks midagi muud. Ei aita seda puudust katta võõras loodus, kui ta oleks ka kümme korda ilusam kodumaa omast, ei suured

sissetulekud, mis võimaldaksid jõukamalt elada, kui kunagi kodumaal, ei ka võõra rahva sõprustunne, kui nad seda on suutnud endile võita. Meie oleme oma maa ja oma rahva lapsed. Igal rahval on oma hing — oma terviklik hing, igal rahval on oma erisugune tunnete-maailm, oma erisugune arusaamine ilust, rõõmust ja eluülesannetestki. Olles sündinud ja kasvanud oma rahvaga, oleme sulanud ühte rahva harjumustega, oleme hakanud vaatama kõigele elule nende tunnetega ja arusaamistega, nagu see omame oma rahvale. Kui me oleme võõrsil, siis alles leiame meie, et midagi jääb teise rahva juures meile võõraks isegi siis, kui me hästi tema keelt valdame. Me ei suuda seda isegi millegagi seletada, me ainult tunneme seda. See on see rahva hing, mis meis siis esile tungib ja mis ei suuda koduneda võõra rahva seas. Siis märkame meie, et teisel rahval on teine temperament, teine iseloom, teised mõisted, teised tundedki. Ja siis asub meisse tühjuse tunne, igatsus. Tunneme end olevat lahti kärjastatud milleski väga omasest, inimestest, rahvast, kellega me oleme harjunud, kõigist neist piasasjadest, mis ei puutu silma harilikus elus, kuid mille puudumine võõrsil meile teeb elu kuidagi ebanugavaks. Meis saavad elavaks lapsepõlve ilusad mälestused. Nooruse aastad kodumaal muutuvad kuidagi rõõmsateks, päikesepaisteliseks. Unuvad kannatused ja viletsused, sil-

me ette kerkib ainult see, mis oli ilus... Ja siis võtab meis aset tung kordki jälle seal ringi liikuda, kus liikus lapsepõlves jalg.

Ühe perekonna liikmed hoiavad kokku ja tunnevad end teineteisele lähedastena, nende vahel valitseb armastus. Nad leiavad, et ühiselt elades nad suudavad teha teineteisele elu ilusamaks, täiuslikumaks. Igaüks meist teab, missugust kurbust ja kahju-tunnet ta on üle elanud, kui on kaotanud mõne lähedase inimese. Elu on jäänud nagu äkki tühjaks.

Samasugune pere on üks rahvas teiste rahvaste seas. Sellepärast püüavad ühe rahvuse liikmed võõrsil, teiste rahvaste seas, koonduda, et luua osaliseltki omale seda kodust ümbruskonda, mis neile on muutunud hingeliseks vajaduseks. Oma rahvas moodustab igale selle rahva liikmele selle kõlakoja, millest tema tunded kajastuvad õieti ja millest tema siseelu ammutab omale uusi ilusamaid hingehelisid. Nii mõnigi rahvaliige püüab lämmatada vägivaldselt endas kõik need tunded, mis teda seovad oma rahvaga ja püüab end vägivaldselt istutada võõra rahva perre, et saada selle liikmeks. Mõnigi arvab, et tal on see õnnestunud. Kuid ta eksib. Kuni oma surmani jääb ta ikkagi „muulaseks“ selle teise rahva peres. Ta ei suuda end kunagi niivõrd ümber kasvatada, et ta võiks täiesti märkamatuks end võõrastega ühte sulatada. Midagi jääb temast teisele rahvusele ikkagi võõraks, nagu teisest rahvusest temale jääb midagi võõraks. Mõnikord saavad temas igatsus ja tunded võimust mõistusest, eriti siis, kui mingi juhtum tuletab meelde nooruspõlve ilusaid aegu või kui äkki mõni kauge, ammu kuulnud kodumaine viis heliseb kõrvus. Küll teab mõnigi meist, kuidas siis hinges muutub äkki soojaks, nii soojaks, ja vargsi püütakse silmist pühkida sinna veerenud pisar...

Kuid meil ei ole põhjust häbeneneda oma rahvast ega teda maha salata. Eesti rahvas seisab väärikselt teiste rahvaste peres, kuigi väikese rahvana. Eesti on suutnud omale võita selle lühikesegi iseseisvuse aja jooksul küllalt tunnustust, et selle rahva liige olla peaks olema kõigile au asi! Väliseestlaste kohus on aidata omalt poolt

kaasa Eesti hea nime tõstmisele. Väliseestlastel on seda teinudki ja selle üle võime meie rõõmu tunda. Me teame, et eestlaste tööjõudu ikka lugupidavalt hinnatakse, kus neid on tundma õpitud. Põhjamaine loodus ja karm minevik on kasvatanud meid visadeks. Meie oskame ajada piskuga läbi, kui see on vajaline, kuid me oskame mõistlikult elada ka külluses, kui meil seda on.

Mõnigi eestlane häbeneb oma rahva väikesust. Arvatakse olevat eriline õnn olla suurrahva liige. Kuid meie eksime siin, kui meie rahva suurust arvestame tema liikmete arvuga. Me teame, et kauges idas on rahvaid, kes arvuliselt ulatuvad sadadesse miljonitesse, kuid me näeme ühtlasi, et nad ei ole suutnud omale võidelda kätte isegi iseseisvust. Neid valitsevad teised rahvad, kelle liikmete arv ei moodusta ühte väikest osagi nendest, kelle üle nad valitsevad. Kuid vaevast tuleb kellelegi meelde neid valitsejaid valitsetavatega võrreldes nimetada väikerahvaks! Euroopas on palju väikeriike ja väikerahvaid maa pindala ja rahva arvu poolest, kuid neid ei nimetata väikesteks. Täheandab, suurus peitub veel milleski muus, kui ainult rahva arvus. Suurus peitub „inimaterjali“ väärtuses. Mis aitas suur rahva arv ja mass, kui see on arenemata ja pime! Ajaloost on küllalt näiteid, kus väikesed, kuid kõrge kultuuriga rahvad on mänginud suurt osa ajaratta ringkäigus, olles sellele suunamäärajaks.

Meie Eesti ei unista mingisugusest maa- ja rahvaste vallutamisest, küll aga vaimsest vallutamisest. Juba nüüdki võime meie Eestis olla uhked, et meie oma rahva haridusliku taseme poolest ületame mõnedki n. n. suurrahvad. Meie ei ole jõudnud oma majandusliku seisukorra poolest veel küll vanemaile riikidele järgi, kuid oma lühikesi iseseisvuse aja jooksul oleme me jõudnud neile siiski tublisti lähemale.

Ja tulevikult loodame me veel rohkem.

Tähtsaim ülesanne selle juures on, et Eesti rahvas peab hoidma kokku. Väliseestlastel on täita oma kodumaa suhtes suured ja õilsad ülesanded. Vaatamata, et neid kodumaast lahutavad tihti suured vahemaad, võivad nad oma rahvale siiski suures määral kaasa aidata.

Kr. Raud:
Laulik (sõe-
joonis).

Eeskätt peab väliseestlane jääma eestlaseks. „Niisuguse seisukorra juures ei ole tähtis, kas keegi meist välja rändab või tagasi läheb — on isegi parem, kui osa eestlasi välismaal asub, olles seega kodueestlasile n. ö. ülemaailmseteks silmadeks ja kõrvadeks, ning kes Kodu-Eestile tarbekorral raskuste päevil appi tulevad oma nõu, raha ja ka verega, kui Kodu-Eesti kutsub või isegi — käseb!“ pajatab põline väliseestlane dr. P. A. Speek.

Me teame, kuidas väliseestlased juba varemgi on suutnud Eesti riigi saamisele ja edule kaasa aidata. Revolutsiooni päevil korraldasid eestlased Petrogradis suure manifestatsiooni, millel oli Eesti asja kasuks suur mõju. Veidi hiljem tegid sedasama New Yorgi eestlased, mis ei jätnud mõju avaldamata Eesti tunnistamisele Ameerika Ühendriikide poolt. Need on suured teod väliseestlastelt, mis jäävad Eesti ajalukku alaliselt püsima. Hiljem on väliseestlased aidanud kaasa rohkesti Eesti nime tutvustamisele võõrsil, mis oli alles kõikjal võõras ja tundmata. Nüüd on väliseestlased rakendunud tööle muudelgi aladel Eesti riigi kasuks: kes on võtnud oma peale konsulaar-ülesanded, kes on asunud Eesti kaupade levitamisele jne.

Välis-Eesti päeva puhul peame märkima ka seda edu, mis on saavutatud Välis-Eesti organiseerimistöös möödunud aasta jooksul. Me näeme, et väliseesti seltside elus on arenenud hoogne töö rahvuslikus vaimus. See killunemise kalduvus, mis varemini valitses mitmel pool seltsides, on kadumas. Kodumaa eeskujul on ka väliseesti seltsides tekkinud rohkem üksmeelt. Kuna varemini oli harilik nähe, et suuremate seltside elus olid sisemised tülid, mis viisid uute paralleel-seltside asutamisele, siis viimastel aegadel on leidnud aset niisuguste seltside koondumine uuesti üheks. Kodumaine huvi Välis-Eesti organisatsioonide vastu on tiivustanud ka väliseesti seltsitegelaste tööhuvi, sest teadmine, et üksiku töö leiab laiemat hindamist ja omab suureulatusliku rahvusliku tähtsuse, mis ulatub väljaspoole ühe organisatsiooni piire, on iseendast juba küllalt ergutavaks teguriks.

On asutatud juure uusi Eesti seltsi (Ühendriikides) ja rahvuslikule koostööle on hakanud tõmbama kaasa isegi neid eestlasi, kes on olnud oma rahva perest eemal aastakümneid ja on pea täiesti võõrdunud oleviku-Eestist.

Kuid mitte ainult võõrsil, vaid ka kodumaal on arenenud Välis-Eesti liikumine.

Eesti suurim sõjaretk väljaspool kodupiire.

17 aastat tagasi eesti soomusrongid säätsid Läti pealinna Riia.

J. Pert.

Eesti rahvas, alustanud Vabadussõda esiti küll kahvatult, sõja ajal varsti kohe lööb end aga sirgu, mobiliseerib kõik oma meeskodanikud rahvaväike ja muutub Baltikumini kõige tugevaks sõjajõuks. Vähe sellest, — eesti võimas ja võidukas kaitseväge ühtlasi operatiivselt tegutseb üllatavalt hästi. Kord murtakse sisse sügavale Venemaal, vallutatakse vana kuulus Pihkva, abistatakse hõimlasi ingerlasi, kusjuures langeb isegi Leningradi eelkindlus Krasnaja Gorka, eesti ratsavägi tungib isegi niikaugele lõunasse, et kohtab Poola ratsaväega. Eesti laevastik tõuseb jälle viikingite-aegsesse suurvormi, opereerides kord Riia, kord Leningradi all. Eriti tõhusat toetust osutati aga lätlasile, võimaldades neile oma riigitegevust alustada. Ja üks omapäraseid operatsioone oli nimelt eesti kahe soomusrongi retk Riiga oktoobris 1919.

Selle operatsiooni tagapõhi on vist üldsemalt teada: Von der Goltz, saanud Võnnu all eestlaste käest Landesvääri sõjas haledasti lüüa, jääb ometigi oma väeosadega Lätti, sest liitlased sunnisiid peale eestlasile rahu ja ei lasknud

neil sakslasi kogu Lätimaalt välja peksta.

Neile balti-saksa vägedele Saksamaalt hakkas toeks saabuma aina uusi vägesid, vene sõjavange ja teisi, kõik saksa varustuses.

Nii kogunes Lätti jällegi suur armee, mille eesotsas enam olla ei saanud aga von der Goltz, vaid selle käsilane avantürist Bermond-Avalov.

Kõik katsed selle armeed, mille koosseisus oli 55 tuhat meest, 6 patareid, 4 eskadroni, 140 kuulipildujat, 24 haubitsat ja 18 aeroplaani, üle tuua või ära kutsuda Narva alla punaste vastu, luhutuvad. Bermond-Avalov vastab, et „Narva all seljatagune pole usaldusväärne, et ta umbusaldab ja kardab eestlasti . . .”

7. oktoobril ta avaldab päevakäsu, et nüüd läheb lahti. Samuti teeb seda major Bisehof, tuntud rauddiviisi juht.

Sõda algab. Bermond-Avalov veab. Lätlased põgenevad. Riia on otsustatud maha jätta.

Bermond-Avalov oma mälestustes kirjutab sellest:

Välis-Eesti Ühing ei ole koondanud oma ümber mitte ainult väliseesti seltse ja väliseestlasi, vaid ka palju nimekaid kodueestlasi — riigi- ja seltkonnategelasi. Kõik nad on huvitatud Välis-Eesti liikumisest ja soovivad seda omalt poolt toetada. See on aidanud kaasa, et meie välis- ja kodueestlaste sidemed on muutunud hoopis kindlamateks. Väliseestlased näevad, kuidas Kodu-Eestis hoolitsetakse nende vaimsete vajaduste eest — nende raamatukogudele saadetakse raamatuid, mis on kodumaa kink Välis-Eestile, neile püütakse nõu ja jõuga abiks olla oma asjade korraldamisel, kodumaale pöördudes ootab neid seal südamlük vastuvõtt. Kõik see puudus varematel aegadel. See annab nüüd põhjust väliseest-

lastele hoopis soojemalt tunda kaasa oma kodumaale.

Välis-Eesti päeva puhul võime kokkuvõttes nentida, et väliseesti liikumises on tehtud palju, aga et peab tegema veel rohkem. Meil, arvuliselt väikesel rahval, jääb üle ainult üks tee omale võita tähtsam koht teiste rahvaste peres — see on jõuda kultuuriliselt võimaliku kõrgema tasemeni. Kui meie vaimsed saavutused sunnivad teisi rahvaid meilt õppima ja meil mitte neilt, alles siis võime meie rahuldatud olla oma saavutustest. Me peame jõudma selleni, et meid imetletakse, et eestlane olla tähendab olla parem, targem ja suurem. Siis ei ole väliseestlast, kes kõhkleks veel olla eestlane.

Soomusrongide dessandi pealetung langesvärile (õilmaal).

„Lätlased inglasega põgenesid Riias ja linn jäi täielikult tühjaks. Kindral Bert ühes kindral Simonsoniga pöördusid langesvärile ešeloni juhi rittmeister krahv Keiserlingi poole palvega võtta omale ülesanne minu juure tulla läbirääkimisteks. Viimane nõustus ja palus kirjalikke volitusi. Talle need anti. Teiseks ta nõudeks oli — anda talle kaasa kaks läti ohvitseri parlamentääradena.

Kuid linnas ei leidunud ühtki läti ohvitseri ja krahv Keiserlingile usaldatud ülesannet ei saanud täita. Ma peatasin oma sõjategevuse. Mulle näis, et sel ajal, kui Riia taktiliselt on minu käes, lätlased mõistavad, mida ma neilt nõuan ja — annavad järele. Sel ajal saabusid linna kaks eesti soomusrongi ja pataljon jalgväge . . .”

Kuigi Riiga sõidul meie rongidele vasta tulnud läti kõrgemad ohvitserid teevad teatavaks, et nemad on otsustanud Riia maha jätta, eesti soomusrongid omal käel sõidavad edasi. Sõitnud hommikul Riia peajaama, meie soomusrong nr. 1 otsekohe saadab välja Düüna kaldale oma valvemeeskonna. Kuna mõlemad sillad on lahtikeeratavad, eest-

lased pööravad need ühest, ise asuvad jõe äärde kaitsepostidele, ja linna sisse-marsida pole enam üldsegi võimalik.

Nüüd vaenlane avab ägeda püssi-, kuulipilduja- ning kahuritule meie kaitsejaile, kuid need jäävad oma kohtadele.

Soomusrong nr. 2 patareielem oma mälestustes kirjutab: „Varahommikul peatusime Rodenpoisi jaamas. Siin jookseb suur Riia maantee raudteega kõrvuti. Nägime hulgaviisi rahvast Riia poolt tulemas. Liiguti salkades, nagu oleks minek palverännakule.

Teateid polnud mingisuguseid, kuid sõitsime õne peale edasi ja lõpuks jõudsim Riia peajaama. Soomusrong nr. 1 oli sealsamas ja mulle teatati, et nende poolt oli sildade juure välja pandud vahipostid.

Teisel pool Düüna jõge asus vaenlane. Riias mul kedagi vastas polnud, samuti puudusid korraldused ja käsud, kuid et olime tulnud sõdima, siis seadsin oma patarei Tuksumi tee peale, kus kõrge teevalli otsast oli hea linna pommitada. Vaatepunktiks valisin esialgu Riia Oreli raudteevalitsuse suure neljakord-

Kaduv Eesti hõimukild Lätis.

Lutsi maarahvas ja tema tänapäevane olukord.

„Eesti Kirjanduse“ septembrikuu numbris annab Aug. Sang huvitava ülevaate Lutsi maarahvast, sellest ümberrahvustuvast „väliseestlaste“ killust, kui neid veel nii võiks nimetada, kes võõraste mõjude valdkonnas ikka rohkem ja rohkem sulab kokku. Lutsi maarahvas on varemgi olnud mitmel korral eesti teadusemeeste huvi- ja uurimisobjektiks. Juba 1893. a. toimus sinna dr. O. Kalda uurimismatk, millisel teekonnal kogutud materjalid ilmusid eriraamatuna.

Toome siin kokkuvõtte Aug. Sanga kirjutusest.

Lutsi maarahvas, nagu seda keelesaart nimetatakse, asub Kagu-Lätis — Latgalias, Ludza linna ümbruskonnas, kergelt mägisel, rohketel järvedega kirjatud Lõuna-Eestit meenutaval maal, Läti vaimselt kangujäänuimas nurgas, keset lätlastest, valgevenelastest, venelastest, poolakaist, juutidest j. t. koosnevat rahvaste segu. Põhjasõja aegadesse, millest on rahvapärises veel rohkesti jälgi, lükkub ka lutsilaste siirdumine praegusse elukohta. Lutsi

rahvapärises on sellele veel üsna arvukaid viihjeid, ja kohanimede võrdlemine näitab ka üsna täpselt kätte koha, kust on „maarahvas“ selle laastava sõja aegu oma praegusse asukohta toodud. Lutsis on terve rida haruldasi kohanimedid, millele ei leia Eestis vasteid mujalt kui Võrumaa idasopist. Tõenäolikt müüsid siis Vene väeülemä krahv Šeremetjevi salgad sõjavange, keda oli „lugematu hulk“, väelaagrite läheduses olevaile, sellal Poola valitsuse all seisvaile Latgalia mõisnikele. Väiksemas hulgas ümberistutatult sulandusid võõrad peagi enamurahvaga; suuremad salgad, nagu lutsilaste esivanemad, suutsid oma keele ja meele pidada puhta tervenisti poolteist sajandit.

Orjusest vabanemine tõi laialdasema liikumisvabaduse, rohked segaabiellud ja ümbruse halvustav suhtumine maakeelesse panid aluse nobedale ümberrahvustamisprotsessile. Juba Oskar Kalda matka aegu 1893. a. avaldas rahvas ilmseid väljasuremise tunnuseid.

Neljast vallast (Mihhailova, Janovoli, Pilda, Nirza), kus asus lutsilasi, olid kaks esimest juba Oskar Kalda matka aegu pea täielikt ümber rahvustunud, ja neist võis leida ainult üksikuid inimesi, kes veel pürssisid maakeelt, kahes ülejäänuski sammusid „maamehed“ kiiresti kadumisele

se maja, mis asus otse jaama naabruses. Katusele ronides avanes enam kui üllatav pilt: vaenlane ei lähenenud mitte põrmugi. Nähtavasti põlmud lätlased kahureid üldse tarvitusele võtnud. Bermond-Avalovi kolm patareid olid üles seatud kõigi reeglite vastaselt lagedale. Ilma binoklita, palja silmaga olid kahurid näha nagu peopesal. Kaks suurtükki asusid jõe ääres ühe väikese maja õues. See patarei oli meile lähim ja ma võtsin ta kohe esimesena käsile.

Sain parajasti ühe kahuri upakile lüüa nagu koerakutsika, jalad taeva poole, kui meid külvati üle šrapnelliga. Hakkasin kohe meid „tervitanud“ vaenlase patareid otsima ja tulistama. Kahurid olid üles seatud Murtina kirikuplatsile Torensbergis. Selle patarei kiireks ülesleidmiseks aitas kaasa tema paigutamine liivasele platsile, mistõttu iga lasu tagajärjel tõusis õhku suur

tolmupilv. Sundisin patarei õige lühikese ajaga vaikima. Torensbergi raudteejaamas oli Ber.-Avalovi käsutada päris viisaka välimusega soomusrong, mis huupi tulistas Riia, saates oma pommisid siia-sinna südalinna. Et esimesed kaks patareid olid juba karistada saanud, siis hakkasin soomusrongi tulistama. See ei kannatanud aga üldsegi pomme, ja kuna tal olid rattad terved, siis pani ta kohe plehku . . .”

Eeltoodust kuulsime, kuidas eestlased, jõudnud Riiga, otsekohe võtsid oma kätte lahingulise initsiatiivi ja puhastasid Düüna teise kalda vaenlasest. Alles — kui lätlased mõne aja pärast jõudsid end koguda, meie soomusrongid tulid ära. See operatsioon ise aga jääb üheks kummalisemaks sõdade ajalukku, kus teise rahva väeüksus peatab võõra rahva pealinna väravais võiduka, suurearvulise pealetungiva armee.

Eesti kunsti sügisnäitusest.

J. Gentalen:
Sügis rannal (õli).

vastu. Ühesainsas külas kõnelesid veel lapsedki „maakeelt“ (Kirbu k. Põlda v.), ülejäänuis oskasid keelt ainult täiskasvanud ja raugad. Eestilise päritoluga inimesi luges Kallas üle nelja tuhande (arvestades kiiresti toimunud ümberrahvustumist ja andmestiku võimalikke lünki on see arv ennem väike kui suur), mõningal määral maakeelt kõnelda oskasid neist ainult kaheksasada. 1911. a oli keeleoskajaid H. Ojansuu arvates alla kaheaja, 1925. a. arvas P. Voolaine nende arvu ulatuvat saja kahekümneni. Umbkaudse arvestuse järgi arvasin keeleoskajate arvu praegu ulatuvat kaheajani. Ses arvulises tõusus ei tule aga näha ümberrahvustamise seis-majäämist. Kõigepealt on ju raske tõmata piiri keeleoskaja ja mitteoskaja vahel. Nii märgitakse „Uues Eestis“ 21. juunist 1936 keeleoskajate arvuna nelisada, mis näib olevat õige, kui hulka arvata ka need, kes oskavad keelest ainult üksikuid tervitus- ja vandesõnu. Ja eespoolantud arv — kakssada — väheneks viiekuuekordselt, kui keeleoskajaiks pidada ainult neid, kes teda mõistavad emakeele ulatuses.

Lutsi küla dek s võib praegu pidada veel kolme: Jaani (Lielie Tjapši), Kirbu (Škirpani) ja Greeki (Greči) küla, kaks esimest Põlda (Pilda), viimane Nerza (Nirza) vallas, neidki osalt mõõndusega, et me ei vaata niipalju keeleoskusele kui isiku selgele teadmisele oma tõulisest päritolust. Eestilisim neist on Jaani küla, kus vanemad pea igas peres mõistavad maa-

keelt. Pilk Jaani küla tõulisse koosseisu annab selge pildi kogu ümberrahvustumiskäigust. Praegusist Jaani küla peremehist on pooled puhastverd eestlased, teisel poolel on ema (ühel juhul isa) olnud muust rahvusest. Viimane pool kuulub juba nende hulka, kes õppisid lapsepõlves emalt selle emakeelt: lutsi murrak on omandatud alles nooruki- või mehepõlves. Ümberrahvustumine, mis algas juba nende vanematega, laskis ümber rahvustuda ainult naistel, kes abiellusid kodukeskusest välja läti ja vene küladesse, kus emakeel võõras ümbruses ununes jäädavalt. Eestigi küla-des kasvatati lapsed küll võõras vaimus, kuid siiski oli eestilise ümbruskonna mõju veel küllalt suur, nii et lapsed koguni siis, kui nad külatänavas mängides ei saanud lutsi murrakut õppida, omandasid selle täiskasvanuina. Praegusist sega- või puhtaverelisist peremehist abiellus enamik jälle muulastega. Ema kasvatab lapsed oma rahvuse vaimus, ja praegu on puhteestiline element juba nii väike, et nad enam mehepõlveski ei õpi eesti keelt. Praegu pole lutsi murrak hõimutegelaste usinuse tõttu küll enam naeruasi nagu varem, pigem võib lutsilane endale ja teistele tunduda enamurahvast üleolevana ja neis kadedust äratada, sest talle osutatakse Eestist nii sageli tähelepanu; kuid neist teoreetilisist pidemeist ei jätku keele praktiliseks õppimiseks. Terves Jaani külas olid Meikul Jarošenko kaks tütrepoega ainsad, kes kõnelesid maakeelt rahuldavalt — teised on paar tervitus- ja tänusõna õppinud

selleks, et igaaastasel Eesti poolt korraldatud jõulupuul kinki väärida. Ja kindel on, et need Jukud, kes on praegu juhitud ümberrahvustumisradadele, et pöördu Juhanita enam emakeele rüppe. Üks inim-põlv edasi tunnistavad end eestlasteks ainult praegusest sinnani elanud keeleoskajad.

Oma haridusliku järjega ei või lutsilased hoobelda, kuigi iseseisvumisega on hakatud enam rõhku panema ka Latgallia kultuurilisele tasemele. Kohtasin Lutsis talusid moodsate hoonete ja linlikult puhtate ruumidega, kus raadio, ajalehe ja raamatu kaudu saadi osa ka muust maailmast, aga need talud kuulusid läbitunud lutsilastele. Pealiskaudselgi vaatlusel ei saa eitada viimaste üleolu nende kõrval, kes veel hoiavad kinni esivanemate keelest, aga sellega ühes ka kogu moodsas ajas iganenud kultuuripärandist resp. selle sugemeist. Jah, kui pooldada säherdust platoonilist hõimutööd, nagu ta on piiratud vahendite tõttu Lutsis seni olnud, tuleb ühtlasi mõelda, et keele ja meele säilimisega peavad säilima ka muistsed pruugid, kootidega rehepeks, käsikivid ja palju muud, sest kõigest Latgalliale pakutavast kultuuriõnnistusest osasamine tähendab ühtlasi läti rahvusterviku osaks saamist, s. o. ümberrahvustumist.

Põlluharimine on muutunud aasta tosina eest läbiviidud reformist saadik ehk pisut intensiivsemaks, ometi on põllutööriistad peale raudsaha needsamad, mida tarvitasid isad ja isaasad, ja nagu muiste esivanemate päevil on laudasõnnik ainus väetis, mida pannakse põllule. Mõnes naaberkülas on rehepeksumasin, ja kahelatlilise tunnitasu eest peksab see soovijate „maameestegi“ rehed, aga kui peret on palju või peksujärg kaugel, võetakse koodid kätte ega jääda masinat ootama. Käsikivi ja uhmer leiduvad veel igas teises talus. Seaharjastest peahari täidab oma ülesannet samahästi kui inimpõlv tagasi. Mõni peab mesilasi küll uumas kast-mesipuu, ta üleaedne aga hoiab oma linnu-peret primitiivses pakktarus. Väikestel järvedel, mida on siin rohkesti, on ühest puust õnestatud ruhi täitsa tavaline. Toidumajanduses valitseb lagastav lihtsus: samust aineist, mida tarvitab lutsilane toiduks, võiks keedukumstist aimusaanu valmistada härrandlikke roogi; samast toiduhulgast, mida üks pere tarvitab, võiks toita tervet jagu sõdureid.

Lutsilane armastab ilu ja puhtust. Ta kambriseinad on tapeeditud vanade ajalehtedega, ehitud filmide vitriinifotode, koguni kompvekipaberite, paberossikarpide kaante ja reisubüroo reklaamplakatitega. Kambri suurnurgas leidub pühapildi all ja kohal ajalehist lõigatud pilte, paberist roose ja kõike muud, mida naiivne pill

peab nägusaks. Ometi valitseb majapidamises suvel mustus, mida ei suuda isegi kõigele valmis olija hästi taluda; olugi, et peremees püüab küll kotiga, küll mürk-paberitega kärbeid hävitada, uusi ja uusi tuleb jälle sisse, sest ses kasimatuses leiavad nad endile igalpool mõnusa sigimiskoha.

Et Lutsis ei leidu praegu ühtki eestlaste ühingut, toimub vastastikune suhtlemine paljalt juhuslike isiklike kokkusaamiste pinnal. Kuulsast eesti-läti vaenust, mis ajakirjanduses võtab tihti küllalt terava kaju, pole siin jälgegi. Lutsilane, venelane ja lätlane arutlevad kokku sattudes üheskoos oma päevamuresid, kõnelemata külladest, kus kaks või kolm rahvust toimivad sõbralikus läbisaamises.

Tähtsamad juhud, millal maarahvast hõimud üksteisega ligemalt kokku puutuvad, on mitmesugused isikliku või perekondliku elu tähtpäevad ja kalendripühad. Kaht säärast oli mul võimalus kaasa teha, üht Kirbu külas jaaniõhtul Tade Jarošenko pool, teist Jaani külas päev hiljem Jaan Jarošenko nimepäeval. Kitsasse, seks puhuks korraldatud ruumi on kogunenud kolm-nelikümmed inimest pikkade laudade taha. Joogiks on lahja õlu, kõrvaseks liha, heeringad, sõir, küpsised. Kuigi kokkutulnud on tõuliselt puha „maainimesed“, on nende enamiku maakeele tase hoopis madal või ei mõista nad lutsi murrakut üldse, ja seepärast on keskustelukeeleks läti ja vene keel. Ainult mõned eakamad eided-taadid kõnelevad omavahel maakeelt. Muidugi pole lauakombed juba algul kõige peenemad; lärm suureneb õõedenedes ja joovastuse kasvades. Vurrud ja lihakantsak leiavad liiga lähedase otseühenduse, rasvas leemetavad lõug ja sõrmed, õllemärg ei lõpe nii pea. Räägitakse, et pang õlut ei tegevast mehele midagi. Laia valgega lahkuvad muhedas tujus vankritäied, uni on keskhommikuni õnnis.

Ent üldiselt sammub kõik vana kultuuripärand mandumisteed. O. Kalda uurimismatka ajal leidis rahvalaulest, -jutest ja mõistatusist riismelisi mälestusi, kuid praeguseni on seda kõike säilinud üpris kasinalt. Saad vana eidekese niikaugele, et ta hakkab sulle leelutama seda-teist nooruses lauldu laulu, juba ta abitult peatub: ei mäleta enam!

O. Kalda raamatust mäletame, et lutsilased olid fanaatilised katoliiklased. Tänapäev on usutunne ometi kaotanud palju oma endisest tulisusest. Paastu enam ei peeta, ristimärk on mandunud ebamääraseks käeligituseks, aga paganuse pärand püsib. Ses suhtes pakub juba lutsi keel õpetlikke näiteid. Kui kõuemürina kohta ütles lutsilane „vanajezä hinnäs“, on juhus vähikulegi seletada, kui ta ise ei tule sellele mõttele, et meiegi äike, kõu ja pikne on sa-

Rahutu eesti rändur möödunud sajandil.

Eestlane-misjonär Aafrikas paganaid pööramas. — Brasiilia sakslastele armuõpetust jagamas. — Rännakute lõpp kodumullas.

K. Põldmaa.

Mõnda korda on siin-seal meenutatud esimesi suguvendi-eestlasi, kes laias maailmas ringi kolanud või jälle kuhugile oma vigvami rajanud. Säärasel juhul esineb tahes-tahmata ka küsimus: kes oli küll esimene eestlane, kes Maarjamaalt maakera kaugustesse siirdus?

Jätame siinkohal arvestamata „säde-mete saarte” sõitjad ja viikingite-aja kuulsad mereründajad, loobume uudistamast ka nendegi eesti meeste suhtes, kes orjapõlve piina pigistusel kodumaalt lahkusid ja võõrsilt uut kodu otsisid. Püüame leida mõnda meest meie „ajalooliselt ajalt”, millal eesti mees pani hõlmad vöö vahele, et näha maailma maakera vastaspoolsetki küljelt.

Kahtlemata üks esimesi selliseid pioneere oli Rapla kihelkonna mees Hans Tiismann, kes sündis 15. jaanuaril 1829. a. väikses Alu vallas. Vennastekoguduse härdameelses usulises õhkkonnas sirgub tundeline poisikene alistus üsna noorena ümbritsevatele meeleoludele ja seadis oma elu eesmärgiks misjonäriks. Olles teadlik, et oma

idee teostamiseks on tal esmajoones tarvilik lahkuda koduvalla kitsastest oludest, siirdus poisikene Tallinna.

Siin leidis ta teenistust Bienerti apteegis. Kasutades võimalusi, andus tulevane misjonär ja maailmarändur keelte õppimisele. Hoolega õppis ta vene ja saksa keelt, sest kavatsuste järele läks mõlemad tarvis. Kuna tollal välispass maksis viissada rubla — terve kapitali! — siis mõtles noor Tiismann selle muretseda hoopis isesugusel teel. Olles kuskilt kuulnud, et väljateeninud sõjaväelased saavad välispassi hinnata, plaanitses Tiismann vabatahtlikuna astuda sõjaväeteenistusse.

Nagu mõeldud, nii ka tehtud, ja Tiismann teenis Krimmi sõja päevil kolm aastat Vene kroonut. Kuidas ta nii lühikese teenistusajaga pääsis, on teadmatu; igatahes tasuta välispassi ta sai. Et saksa keel Tiismannil oli üsna hästi käes, võis ta astuda Helveetsias, Baaseli ligidal asuvasse Krišoma misjonikooli. Nüüd järgnes neli ränka õppeaastat, sest algharidus oli ikkagi väga puudu-

matähenduslikud, ja kui lutsilane õhtul lausub „päev lätt jumalihe“, saab korraga selgeks eestlasegi „päike läheb looja“, millega nii oleme kodunenud, et ta tähenduse üle juurelda ei tule mõttesegi. Kurja silma usk on üldine. Suure rahesaju puhul otsis perenaine tares leivalabidat, et seda välja viia — siis jääb sadu järele. Need pruugid ja palju teisi on osake sellest esisade pärandist, mis kõige nooremate mõjul ometi hakkab hääbuma.

Unustasin eespool märkimata, et lutsi keelemurrakki kergesti juhatab Võrumaa idaossa. Väheste eranditega on see keel sama, mida kõneldakse Setus ja Võrumaa idakihelkonnas. Lihtsamaid dialooge võib setu või võruke pidada lutsi „maamehega“ niisamuti kui kohalsündinu, ja lutsilased mäletavad oma töötsemisteevõrkondadest Eesti, et lõunas on saanud hästi toime, ainult Tallinna pool kõneldakse „süvem-

bäle“. Tihedam läbikäimine lätlaste ja venelastega algas ligemas minevikus; sealt on pärit need vene ja läti laenud, mida tarvitab maamees omade sõnade puudusel, paiguti mõlemad läbisegi (nagu *avis* ja *gazetta* ajalehe tähenduses).

Vähe on seda, mida Lutsis Eestist teatakse. Küll ei peljata enam Eestisse minekut nagu Kalda teekonna päevil, kui naised juttegi rääkida ei julgenud, kartes, et neid Eesti viiakse ja seebiks keedetakse, kuid praegusedki positiivsed teadmised on üsna kasinad. Osa vanemaid inimesi tunnevad Eestit veel „burlakuh“-käimisest, kui kodus ei jätkunud kõigile tööd ja leiba ning kaugele üle laia Venemaa rännati suveks tööle. Siis on olnud Eestiski, kus umbkeelikust-kaasmaalase kõrval on tuntud ka senihalvustatud rahvakillu üleolekut eestlastega üht keelt kõneldes. Praegustest oludest on piit üsna udune.

Eesti kunsti sügisnäituselt.
E. Leps: Pesutriikija (õli).

lik. 1862. a. sai ta misjonäri paberid kätte: tee laia maailma oli lahti!

Ta määrati alul abiliseks ühele Jeruusalemma ligidal tegutsevale misjonäri-le. Nagu ta hiljem jutustanud, on muhamediusulised araablased misjonäridele suhtunud väga vaenuliselt. Mõndagi korda kiputud ka Tiismanni elu kallale, kuid visa cestlast see ei heidutanud. Omandades misjonitöös kogemusi, taotles Tiismann aga ka hoopis kaugemaid sihte, maid ja pikemaid teid. 1864. aastal pöördus ta tagasi Eestisse, Tallinna, kus koostas raamatu „Petlehem, meie Önnistegija Jeesuse Kristuse sündimise paik,“ mille laskis trükkida Tartus Laakmann'i juures 13.000 eksemplaris! Need raamatud müüs ta maha ja teenis umbes 3000 rubla.

Omades sarnase soliidse summa, valis Tiismann eesmärgiks Ida-Aafrika, et sealset galla-suguharu ristiusule või-

ta. Teda lubas toetada Tallinna kubermangu koolide direktor dr. L. G a h l n b ä c k, asutades „Eesti misjoniseltsi Galla rahva eest muretsemiseks“. Seltsi ja tema juhi tegevus aga ei ulatanud headest lubadustest palju kaugemale. Tõendatakse, et Gahlnbäck tõmbunud asjast tagasi Saksa misjoniseltside mõjutusel; nägid ju need sinsetes seltsides ja tegelastes ainult oma käsilasi.

Tiismann aga kuulutas omal nõul ja jõul metsikutele galladele neli aastat ristiusku. Ta tegutses rändmisjonäri-na ja pidi nii mitmeid keelemurdeid õppima, mis talle aga suurt vaeva ei valmistanud, kuna tal oli eriline and keelele. Vanas eas valitses ta kokku 12 mitmesugust keelt. Muuseas oli ta võrdlemisi hästi omandanud ka inglise keele.

Aineliste võimaluste puudumine sundis mehe lõppeks kodumaale pöörduma. 1869. a. oli ta jälle Tallinnas. Kuna väljavaated püsivamaks tegevuseks misjonipõllul puudusid, siis nõustus Tiismann ettepanekuga: tulla koduval-la kooli esimeseks õpetajaks. Kuus aastat oli ta Alu algkooli juhataja-õpetaja. Kuna tollal kooli alal kaunis suur vabadus valitses, siis õpetas Tiismann õpilastele ka vene ja saksa keelt. Kool oli selle poolest laialt omamoodi kuulus. Kooli lõpetajad purssisid enam-vähem ladusalt saksa ja vene keelt ning löid elus paremini läbi. Enamik läks teistesse koolidesse õppejõududeks. Kuus aastat tegeles Tiismann pedagoogina.

1875. a. sai Tiismann ühe tuttava kaudu kutse Brasiilia Santa Cruzi saksa asunduse kirikuõpetaja kohale. Üheksa aastat kuulutas eestlasest misjonär armuõpetust Brasiilia sakslastele. Siis tärkas mehes jälle kõva kojuigatsus. Ta tulevat jälle Eestisse tagasi, „kas ulatagu habe varvasteni“. Nii olevat ta öelnud. 1884. a. oli Tiismann uuesti Tallinnas. Ise 56 aastat vana, abiellus ta siin 18-a. Ann Loorberg'iga ja laulatati 25. jaanuaril 1885. a. Kaarli kirikus.

Abielupõli ei kestnud kaua, sest juba järgmisel aastal, 1886, 5. jaanuaril sulges rahutu rändur silmad igavesele unele. Abielusadamas leidis ta rahu.

Esimese eesti purjelaeva sõit üle Atlandi.

Kui tänapäeval on imetletud Ahto Valteri meremehe-julgust ja -õnne pähkliskoore-suuruse purjekaga Atlandi ookeani ületamisel,¹⁾ siis seejuures harilikult arvatakse, et selline seik²⁾ on päriselt enneolematu, et varematest aegadest eesti merenduse ajaloo sel-tele võrdset kõrvutada³⁾ ei olegi. Ent aja-loo lehekülgede sirvimisel selgub, et osavaid — kui mitte hulljulgeid — meremehi on eestlaste seas olnud alati ka varem. Juba 1668. a. kirjutas C. R. Jakobson oma raamatus „Meie Kaubalaevavägi Lääne meres“: „Suurem hulk eesti soldatitest saavad ikka veel kroonu laevade peale, ja meie noore kaubalaeva-väe peal on eesti madru-sed need, keda ka Lätlased kõige rohkem taga otsivad. Kas see siis ime oleks, kui see vana eesti mere-vaim, kellel nüüd enam midagi takistust tee peal ei ole, jälle oma peidus hoietud vahvust ja tugevust uuest mere laenetel hakkaks katsuma.“

Selle raamatu ilmumise aegadega ühtib⁴⁾ ka esimese eesti purjelaeva sõit üle Atlandi. Ehkki⁵⁾ laev oli suurem kui Valteri „Ahto“, osutusid tolaegsetes merendusoludes tema retked üle ookeani küllaltki silmapaistvaks.

„Ajalooline Ajakiri“ nr. 1, 1936, pajatab esimese eesti ookeanipurjeka sünni ja käe-käigu kohta järgmist. „Georg“ ehk „George“ (mis oli laeva nimi) oli ehitatud eest-laste poolt Heinastes, viimane oli ka lae-va kodusadamaks, samuti ta omanikuks oli eestlane Jüri Veide. Meeskonna moodustasid eestlased. Purjelaeva kapteniks oli eesti merenduse algupäevil kutsega kaptenite nap-puse ajal Rootsi kodanik Olof Olsson, kes mõni aasta varemini oli asunud Vana-Pär-nusse, abielludes seal 1865. a. eestlasega.

Läinud sajandi keskpaigu ärganud eesti rahva isetegevus oli avaldunud ka Liivi lahe ääres. Laevaehitus oli saanud tõuke 1864. a. Heinastesse üheklassilise merekooli asu-tamisega. 1875. a. muudeti kool kolmeklas-siliseks. 1867. a. üllitati⁷⁾ Vene valitsuse poolt ka merekoolide seadus. Mitmed pere-konnad rannikul siirdusid⁸⁾ laevandusele. Nende hulgas paistsid silma Heinastes Mar-tin Veide pojad Jüri, Andres ja Otto.

„Georg“ ehitati männipuust, mis tammest märksa odavam. Üksikud osad, nagu kaare-puud, olid tammest. Viimast saadi Saare- ja Lätimaalt. Laevakere ehituselt ta oli klin-ker, milline viis varemini sageli esines nüü-disaja kraveeli asemel. Teatavasti klinkeri juures laevakere välisplankude servad haaravad üksteist üle, nagu laudkatusel. Selle vastu kraveelil (karveel) kere välisplangud järgnevad üksteisele, s. t. asetsevad üksteise kõrval.

Taklaselt „Georg“ oli kolmemasti-kuunar või -sooner (barkentiin). Laeva ninasse ol-nud tehtud Jüri Veide nägu musta habeme-ga. Kuni tänaseni on säilinud⁹⁾ ka „Geo-rgi“ õlimaal, mille joonistas kapten Olsson 1873. a. ning mis asub praegu Tallinnas Meremuuseumis. Kui laev oli valmis, siis järgnes vettevedamine. Selleks oli tarvis suurearvuliseks töömehi ja hobuseid. Laeva merre laskmiseks korraldati talgud.

Omanik Jüri Veide andis laeva Olssoni juhtimisele, sealjuures lootes paljudes mais juba käinud meremehe läbi saada suuremat teenistust, milleks olid paremad väljavaated kaugeis vetes.

Laeva meeskonnast kahjuks puuduvad teated. Meeskonna moodustasid ümbruskon-na ranniku eestlased. Tavaliselt kuulub kol-memastilise kuunari meeskonda ühes kap-teniga seitse isikut. „Georgi“ logiraamatust ilmneb,¹⁰⁾ et meeskonda kuulusid 1871. a., s. o. järgmise sõidu algul peale Ameerikast tagasitulekut. Rispel, Rehe, Ird, Tents, Hansohn, nime järgi otsus-tades igatahes eestlased. Sõidul oli kaasas ka Olssoni naine.

Laeval olnud „ametlikuks“ keeleks eesti, inglise ja rootsi keelega põimitud saksa, õi-gemini alasaksa keel (plattdeutsch), mis tol ajal oli tavaliseks nähteks. „Kui ühel me-rekooli õpilasel jo paar sada sõna ja kõne-jätku igast ühest nimetatud keelest (saksa, vene ja inglise keel) selged on, sellel seisab siis jo terve maailm vallali, kus tema töö põld on, . . .“ öeldakse ülalosalatud¹¹⁾ Jakobsoni töökases. Seda vähem oli tarvis madrusel.

„Georg“ tegi oma esimest teekonda, ka-dudes mitmeks aastaks kodusadamast Hein-astest. Laeva peeti hukkunuks, vähemalt kadunuks ja Veide kahjatses, et oli usal-danud laeva võõra — rootslase kätte. Min-git teadet polnud jõudnud neil rahvusvahelise postinduse algupäevil omanikuni. Kui laev lõppeks jõudis tagasi, pealegi suu-re rahaga, siis oli kõik jälle korras, ja sa-ma kapten jäi edasi laevale. Laev kohe jälle väljus¹²⁾ kodumaalt, sest aeg oli suvine — juunikuu, — ja meremees kasutabki viimse võimaluseni mere lahtioleku.

Esimeseks teekonnaks kapten Olsson oli asunud „Georgile“ 27. märtsil 1869. a. Sõi-deti Riiga, kust laadungina võeti peale plan-kusid Londoni viimiseks. Tol ajal — läinud

1) ületama — üle jõudma; 2) isevärki ettevõtte; 3) kõrvuti seada; 4) langeb ühte; 5) kuigi; 6) teekonnad; 7) anti välja; 8) läksid üle; 9) alles jäänud; 10) tuleb ilmsiks; 11) ülevalpool puudutatud; 12) läks välja.

Eesti kunsti
sügisnäitu-
selt.

A. Johani:
Kõigepääd
(Joonis).

sajandi teisel poolel — ehitati ookeani-
aluseid merekaableid Euroopa ja Ameerika
vahel. „Georgil“ oli lootusi Londonis saada
kaabli-laadungit Lõuna-Ameerikasse, kuid
Heinastes tehtud luugid olid liig väikesed
kaablikoorma vastuvõtmiseks. Avaramad
luugid lasti siis teha Hollandis, teostades
vastavad ümberehitused. Samuti Olsson soo-
ritas ¹⁾ 1870. a. alul Londonis kaugesõidu-
kapteni (Ordinary Master) eksami. Oli ju
vähe Göteborgis omandatud lähisõidu-kapte-
ni kutsesest.

Ja nii läkski reis Londonist Montevideos-
se, Uruguai vabariigi pealinna kaabli-mater-
jaliga. Kevadel 1870 välja sõidetud Londonist,
jõuti pärast kolmekuulist teekonda päralt
9. augustil. Montevideo oli tol ajal 50.000
elanikuga linn, milles müid umbes pool mil-
jonit elanikku. Seal viibis laev mitu kuud,
nii et osalt elatigi linnas. Võimalust edasi-
jäämiseks kaabli-ettevõtte teenistusse ei ka-
sutatud, sest taheti tagasi kodumaale.

21. oktoobri 1870. a. kohta seisab logiraa-
matus Syd Atlantic (raske öelda, mis keeles
see on!), nii et „Georg“ sel päeval näiliselt
jälle on olnud Atlandi ookeanil, ja seega ju-
ba tagasisõidul. 25 novembri kohta juba on
öeldud Nord Atlantic, millal laev nähtavasti

juba oli läbistanud ²⁾ ekvaatori. 4. märtsil
1871. a. jõuti Belgiasse, Antwerpenisse, ning
sealt Hollandisse ja Edela-Prantsusmaale.

Teekonnal Põhja-Prantsusmaa kohal oli
kuulda laeval Saksa-Prantsuse sõjategevuse
tõttu kahurite ³⁾ laskmist, nagu selgub suu-
lisest ⁴⁾ traditsioonist. Seekord oli sihtko-
haks Bordeaux. Viimases võetud peale veini-
laadung, nimelt, nagu logiraaamatus seisab,
351,35 tonni. Siirduti veinivaatidega Loode-
Saksamaa sadamalinn Wesermündesse.
Sealt sõideti laeva kodusadama poole, peale
võttes ka 60 säilitist ⁵⁾ liiva ballastina. Juu-
nikuus „Georg“ saabus Riiga ja sealt koju.
Ning kuna puhkuseks meremehele oli vaid
talv, siirduti pärast mõnepäevalist viibimist
kodus järele pardale; seekord läks sõit Riia
kaudu linalaadungiga Dundee'sse Šotimaale.

Esimese eesti laeva sõit üle Atlandi oli
lõppenud kõigiti õnnelikult ja tulutoovalt.
Varsti tulid juure veel paljud purjelaevad
ning lõppeks hakkasid ka omanikud ise nen-
del sõitma laevajuhtidena.

¹⁾ andis ära, õiendas; ²⁾ läbi läinud;
³⁾ suurtükkide; ⁴⁾ suusõnaliste; ⁵⁾ säilitis
— koorem.

Tellige ja levitage aja-
kirja

„Välis-Eesti“.

On alanud tellimiste
vastuvõtmine 1937. a.

1937. a. alates hakkab ilmuma „Välis-Eestis“ huvitavaid seeriakirjutisi väliseestlaste
reisijuhtumistest ja muljetest võõrsil. Ajakirja sisu muutub senisest veel huvitavamaks
ja mitmekesisemaks. — Välis-Eesti ajakiri ei tohi puududa ühegi väliseestlase
laualt, kes loeb end eestlaseks. — Kodueestlastele on ajakiri heaks sõbraks,
rikastades nende teadmist välismaailmast.

Haruldusi Austraalia linnuriigis.

Lind, kes naerab. — Musikaalne tantsumeister. — Ehitusmeister, maaler ja iluaednik lindude peres. — Linnuriigi hiiglased.

Ed. Riismani Välis-Eesti Ühingu ettekantud referaadist.

Kui väljarändaja Eestist saabub Austraaliasse ja siirdub linnast kaugemale maa sisse, siis äratav kõige rohkem tema tähelepanu ja imetust sealne looma- ja linnuriik, isegi sel juhtumil, kui ta oleks päris võhik loodusteaduses. Kõik muud erinevused nii looduses, aastaaegades jne. ei ole nii silmatorkavad, kui loomariigis. Et päike paistab põhjast ja mitte lõunast, see selgub alles siis, kui keegi tahab orienteeruda päikese järele ilmakaartes. Et mets on hõre ja pakub päikese eest vähe varju, ka seda paneb inimene terasemalt tähele alles siis, kui päike liialt kõrvetab. Kuid kuuldes lindude imelikke hääletsusi või nähes liiklemas kummalisi olevusi — seda ei saa jätta märkamata.

Nüüd küll ei ole see erinevus enam nii suur, sest eurooplane on Austraalia linnu- ja loomariiki tublisti täiendanud oma kodumaa lindude ja loomadega. Nii näeb Austraaliagi linnatänavatel sama koduselt varblasi ringi karglemas, nagu Euroopas, ja isegi lõokene lõõritab vabas looduses sinetava taeva all sama rõõmsalt kui kodumaa nurmede ja niitude kohal. Teame, missuguseks nuhtluseks on kujunenud selles uues maailmas kodujänes, keda varem Austraalias üldse ei tuntud ja kes seal võis kiskjate loomade puudumisel vabalt sigineda. Koerad, kassid, lehmad, sead, lambad — kõik need on rännanud ühes eurooplasega Austraaliasse ja on aidanud tunduvalt muuta Austraalia loomariigi pilti.

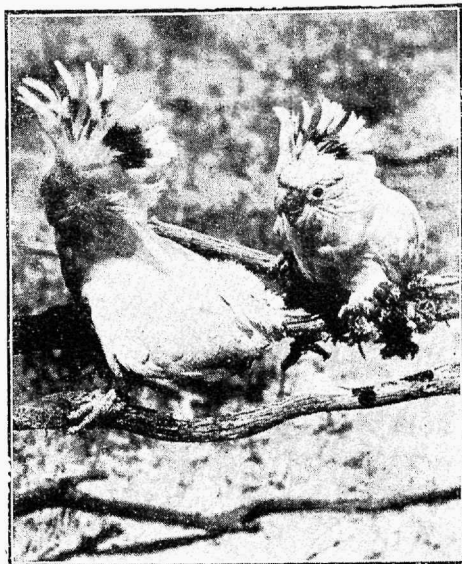
Kuid võib kujutada omale ette selle valge mehe hämmastust, kes XVI sajandil esimest korda astus Austraalia pinnale — siis ei olnud seal ühtki looma, kelle välimuses oleks leidunud midagi säärast, mida ta oli näinud enne. Talle pidi tunduma, nagu oleks ta sattunud teisele planeedile. Kujutage ainult ette: loomad, kes jook-

sevad, hüppavad, ronivad puudel, nagu ei ükski teine enne nähtud olevus ja kes oma välimusest on niivõrd isesugused, et ei tea, mis arvata — seisavad n. ö. „kükkakil“, hüppavad tagumistel jalgadel nagu sportlased kaugushüppajad, kannavad poegi kõhu peal kotis jne. Kuid mitte ainult seda — leiti olevusi, kellest üldse ei osatud arvata, mis nad on, kas loomad, linnud või koguni kalad: munevad nagu linnud, ja kui pojad on välja hautatud, toidavad neid emapiimaga nagu loomad, ja lõppeks ujuvad vees nagu kalad!

Linnuriigi erinevused ei hakka Austraalias nii teravalt silma kui loomariigis. Kuid ka siin on haruldusi, mis ei tule ette muudes maailmaosades.

Üldise erinevusena märkab põhjamaalane lindude suurt värvirohkust. Jalutades metsas ja vaadeldes lendavaid linnuparvesid, võib imetada tundide viisi nende värvide kirevust — sinine, kollane, punane, lilla, roheline ja kõik vahepealsed värvid esinevad siin kõige puhtamates toonides ja haruldaselt ilusates kombinatsioonides. Eriti papagoisid on loodus õnnistanud haruldase värviküllusega. Vaatleme kas või väiksemat liiki papagoisid — rosellasid, kes liiguvad enamasti vähemates või suuremates rühmades: tundub, et ükski nendest ei sarnane oma värvidega teisele, igaühel on oma värvikombinatsioonid ja need on haruldaselt ilusad.

Kui päeval linduriik pakub silmale väga meeldivat pilti, siis on mulje sootuks teistsugune öösel. Kui meie kodumaal pikadel suvistel öödel võime tunda rõõmu uhkest ööbiku laksutamisest ja mälestuski sellest toob väliseestlasele rinda romantilisi tundeid, siis midagi sellist ei kuule Austraalia metsas öösel. Läbi kottpimedada öö kajab seal igasuguseid karjuvaid, kriiskavaid ja salapäraseid hääletsusi, nagu oleksid pääsnud valla tondid.

Kakaduud.
Austraalia „jutukamad“ linnud papagoide
perekonnnast.

Mäletan hästi oma esimest ööd Austraalia metsas, kui kord tuttavatega tegime pikema autosõidu Victoria osariigi sissemaale. Jäädes metsa veerele laagrisse, asusime autotulede valgusel murule laotatud linal õhtust sööma. Ja siis kajas metsast mingisugune imelik kriiskamine, mis lõppes õudse rõkkava naeruga. Sellele vastas samasugune naer teiselt poolt. Siis kostis seda mitmelt poolt korruga.

„Mis see siis on?“ olin ma hämmastunud.

„Oh, see on laughing jackass,“ öeldi mulle, avaldamata mingit imestust.

Siis selgus ka, et „laughing jackass“ või „naerev eesel“ täpses tõlkes on austraalaste armsamaid ja populaarsemaid linde. Nagu heal lapsel on ikka mitu nime, nii on neid ka Jackol rohkesti. Kuid ta õige pärismaaline nimi on Kookaburra. Meehitavalt hüütakse teda ka Jacko, Old Jack (vana Jack) või koguni — „asuniku kell“, sest kui asuniku kell kuskil kaugel metsanurgas on seisma jäänud, saab ta vana Jackiegi abil ajaarvamisega hakkama.

See on võrdlemisi suur lind, umbes tubli varese suurune. Ta pea on kehaga võrreldes õige suur, nokk tugev, sulestik kohevil, pruun-beež-valgete põiktriipudega,

kõhualune, kael ja pealagi valged. Ühel liigil on tiibadel ka sinist. Tal on erk, või täpsemalt öeldes — uljas vaade. Vaade, mis millegipärast tuletab meele varblast, sest ka sellel on niisugune „tragi“ pilk. Ainult hää ei ole tal kuigi sümpaatne ja harjumata inimesele võib see öösel kergesti ajada peale jubedustunde. Ja küllap sellest tema nimigi on tuletatud — laughing jackass. Kuid see naer, mida ta tihti lisab oma kriiskavate toonide lõppu, meenutab rohkem hullumeelse naeru rõkkamist kui lõbusat naerulaginat. On ka üks liik Kookaburra'sid, kes üldse ei „naera“.

Põllumees peab teda oma heaks sõbraks, sest ta hävitab suuremaid putukaid, usse, tõendatakse — isegi madusid, väikesi sisalikke jne. Seal, kus mõni teine lind (näiteks kannelsabalind) tsivilisatsioonist taganeb ürgsesse metsa, ei kohuta Kookaburra't inimeste asulad sugugi. Ta koduneb kiiresti inimeste läheduses ja kõnnib meeleldi kündja järele värskel vaol, nagu meie kuldnokk. Kuid Kookaburra ei põlga ka kanapoega, kui ta vahest selle kätte saab, aga ta ei ole siiski küllalt julgunud, et selles suhtes muutuda kardetavaks. Teiste metslindude pesades teeb ta tihti siiski röövtoöd. Kuid seda kõike antakse talle andeks, nagu lõbusale olevusele ikka mõnigi vemp rohkem andeks antakse kui teistele.

Teise Austraalia omapärase linnuna peab märkima lüürasaba (lyra-bird, Menura superba). Teda tuntakse piltidel harilikult ta kandlekujulise saba järgi, millest ta oma nimegi saanud. Õieti on küll kunstnikud lüürasaba-linnule niisuguse uhke saba kuju annud, tegelikult lüürasaba oma saba nii uhkelt harilikult ei kannata. See on n. ö. tema „piduvorm“. Ta saba on väga liikuvad ja vahest tantsuhoos võib juhtuda, et ta oma saba ka liürakujuliselt lahti lööb. Tema pikkus on umbes 40 sentimeetrit, kuna saba annab teist niipalju veel juure. Pelgab inimesi ja otsib omale asukoha sügavamas tihnikus. Selle tõttu on ka inimesel raske tema elukombeid jälgida. Siiski on õnnestunud teda päevapildistada ja isegi laulu fonografeerida.

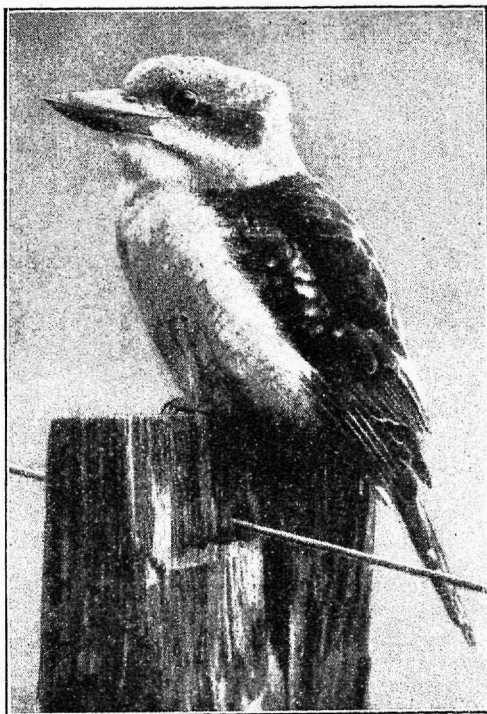
Lüürasaba on suur tantsumeister. Tantsimiseks valmistab „abielupaar“ omale

isegi „lava“. Puhastavad hoolikalt umbes meetrisuuruse tiiki maad prahist ja sooritavad seal siis oma lõbusaid tantsusammusid, tiirutades oma uhkete sabasulgedega.

Kuid erilise kuulsuse on lüürasaba võitnud siiski mitte tantsuga, vaid helide järeleaimamise suure võimega. Ta imiteerib kõike, mida aga kuuleb, eeskätt teiste lindude laulu. Ta võib kriisata nagu kookaburra ja siis jälle meeldivalt vilistada nagu rosella. Aga ka kõik muud kuulud helid aitavad täiendada tema repertuaari — härgade kuljuste helin, mis tema kõrvu on ulatanud kuskilt kaugelt, või raskete vecvooride rataste krigin, piitsaplaksud või saeveski vingumine — kõik sobib tema laulueeskavasse. Kui mõni metsatihnikusse eksinud rändur kuuleb rataste kriuksumist või piitsaplaksutamist, ei või ta olla veel sugugi kindel, et on sattunud inimasulate lähedale — võib-olla tüssab seal lüürasaba.

Lüürasaba söögilaua moodustavad iga-sugused matikad ja putukad. Tema enda liha aga ei ole kuigi maitsev, ehkki ta õige palju sarnaneb fasaanile ja teda varematel aegadel ekslikult nimetatigi Austraalia fasaaniks.

Austraalia lindudeperes on ka harukordseid ehitusmeistreid. Kuulus selle poolest on n. n. „lehtlalin“ (bowerbird, Chlamydera). Ta ei lepi mitte ainult hariliku pesaga, vaid ehitab omale ka eraldi lehtla, millel on tihti oma põrand ja seinadki, mis ehitatakse väga oskuslikult peenikestest pulkadest. Mõni liik lehtlalinde ehitab koguni katusegi oma lehtlale peale. On aga ka neid, kes lepivad õige lihtsa lehtlaga. Erilist tähelepanu väärib see liik lehtlalinde, kes on osavad maalermeistrid. Värvivad päris maalri moodi oma pesa pulkadest seinu. Kaua kaheldi selles linnu harukordses oskuses, kuid nüüd on see siiski tõestatud ja sellest isegi valmistatud film. Pintsliina tarvitab seesugune maalermeister narmendavat puukooretükki, mida hoiab noka vahel, kuna värviks on purustatud süsi, mis on niisutatud süljega. Kui lehtla valmis, algab „kodukaunistamine“. Selleks otstarbeks tarvitatakse punaseid ja siniseid marju, siniseid papagoisulgi ja isegi siniseid klaastükke ja sinist paberit.

Kookaburra — „naerev eesel“.
Austraalia populaarseim lind.

Kuid ilustamiseks kõlbab tal ka kõik muu, mis ette juhtub ja tundub tema arusaamise järele ilus, eeskätt muidugi iga-sugused läikivad esemed. Nende lehtlatest olevat leitud mõnigi kord hõberaha, kuulisid, padruneid, isegi taskukellasid ja prille.

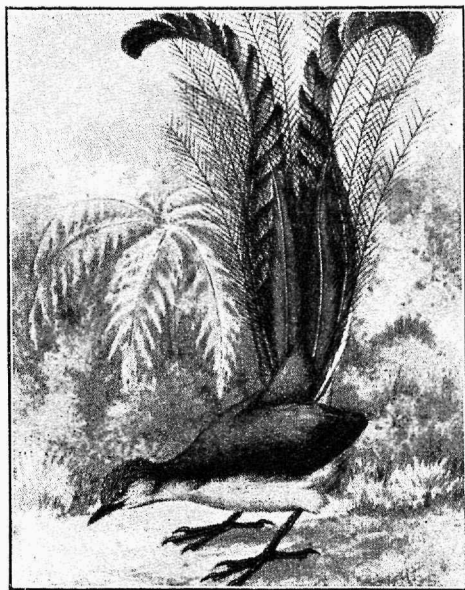
Üks liik lehtlalinde on iluaednikud, kes teevad oma lehtla juure ka väikese „iluaia“. Selleks nopivad nad lilli, eelistatavalt punaseid ja siniseid, ja asendavad need siis oma „lilleaeda“. Kui need närbuvad, tuuakse uued.

Lehtlast eraldi on pesa. Kuna lehtla asub maa peal, siis pesa ehitatakse puu otsa, vääknasvudest ja lehtedest.

Lehtlalin on väikene, paarkümmend sentimeetrit pikk, sarnaneb meie väikesete lindudele. Sulestik on mitmevärviline.

Ka lehtlalindude hulgas on osavaid imiteerijaid, kes oskavad hästi järele aimata teiste lindude laulu, hüüdeid ja muid metsaheliseid.

Toidavad end putukatega, seemnetega, puuvilja ja marjadega.

LÜÜRASABA, nii nagu teda näeb kunstnik.

Populaarsemaid linde kookaburra järelle on Austraalias veel öökullide liiki kuuluv nn. „mopoke“. See on teiste öökullidega võrreldes väiksem lind, kes päeval puhkab kuskil puuõõnsuses, kaljupraos või tihedas lehestikus, öösel aga asub otstima toitu ja laseb siis kuuldavale õõnsat hüüet, mis kõlab nagu „mopoke“ või „buubuuk“, millega huvitavalt mitmekesistab ööhääli.

Austraalia kummalisemate lindude hulka tulevad arvata ka need kanasugulased pikajalgseid (megapodius), kes ei tegele ise oma munade väljahaudumisega, vaid selleks otstarbeks ehitavad päris korraliku „haudumismasina“. Nad kuhjavad hunnikusse puulehti ja muud metsaprahti ning asetavad siis munad sellesse prügi-hunnikusse. Prahis algav mädanemisprotsess tekitab soojust ja nädalat viie pärast ilmuvad munadest tugevasti arenenud ja sulgedega kaetud pojad, kes omal jõul suudavad juba prahihunnikust välja pugeda. Vanad siiski vahete-vahel hoolitsevad oma „inkubaatori“ eest, et oleks küllaldaselt prahti ja et munade ligi pääseks ka õhku.

Märkimisväärt on veel Austraalia suured linnud. Eeskätt peab nimetama siin

kohe emu'd, kes ühes kanguruga ehib Austraalia vappi. Tal on sarnadust jaanalinuga, aga sugulust viimasega siiski ei ole. Umbes poolteist meetrit kõrge, pruun, kurgualune valkjas.

Elab metsades ja lagendikkudel. Sööb rohtu. Kuid et ta kahju teeb põldudele, siis ei ole ta sõber põllumehele. Emud on uudishimulikud linnud, tulevad ise ligi, kui neid ei hirmutata.

Nüüd on emud Austraalias õige haruldaseks jäänud ja on kadumisel.

Teine suur Austraalia lind on cassuari (cassowary). Elab rohkem troopika pool. Umbes sama suur kui emu, kael sinine, kaelapealne punane, rinnal roosakaid sulgi, nagu pikk kaelaside, pikad ripuvad kehasuled mustjas-sinakad, kannab uhkelt suurt punakas-pruuni tarja.

Cassuari on osav hüppaja. Kahe meetri kõrgune aed ei suuda teda pidada, kerge vaevaga hüppab ta sellest üle.

Vastandina emule on cassuari kartlik lind ja ei lase uudishimust end hädaohtu meelitada. Söömasksi käib ainult öösel. Toiduks on marjad, puuvili, seemned.

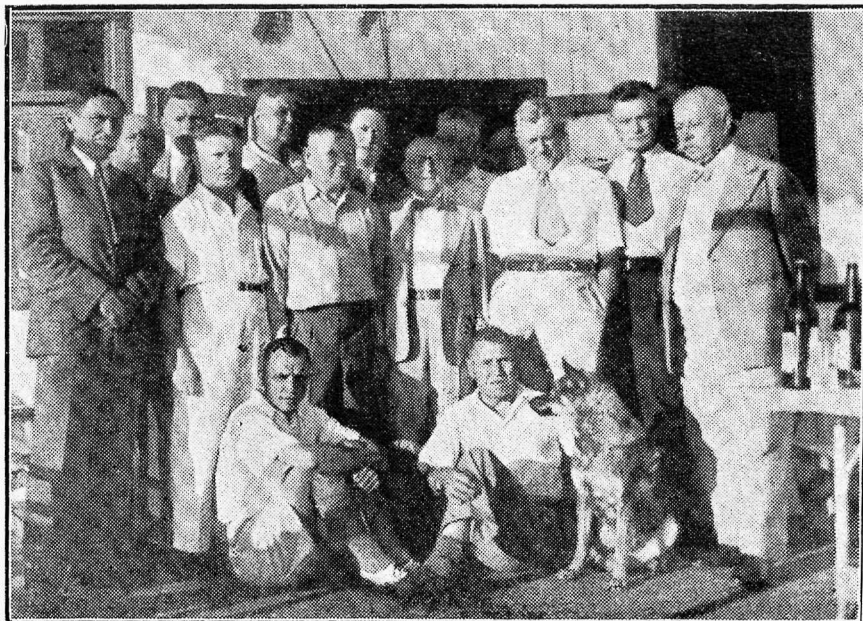
Sugulane meie kurele on Austraalia jaboru. Pikkade peenete jalgadega, musta kaelaga, keha kaetud ülevalt poolt valgete sulgedega, altpoolt rohelistega, osalt lilladega, ja musta nokaga, pakub ta ilusat pilti. Elab soos.

Austraalia omapärasuseks on veel must luik, kelle sulestik on täiesti must. Muidu sarnaneb ta valgele luigele. Luiged on muuseumi head ilmaennustajad. Kui nad mererannikult rändavad kaugele maa sisse, siis võib olla kindel, et tuleb torm.

Nagu eelpool tähendatud, on Austraalias omale uue kodu leidnud mitmed Euroopa linnud. Kasulikumaks linnuks nende seas on kuldnokk. Ta teeb siingi kahju puuviljadele ja marjadele, kuid hävitab ka määratult kahjulikke putukaid ja usse.

Peale lõokese lõõritamise kuuleb siin ka lauluräästa lõbusat vilistamist ja eurooplasele asub südamesse soe kodune tunne, kui kuuleb neid vanu tuttavaid.

Tagajärjeta on jäänud kõik katsed ööbikut viia Austraaliasse. Ta ei kannata kliimamuutust.

Balti Liidu asutajad Harbiinis (v. lnh. 322).

Vasakult esimene rida: R. J. Grünberg, A. Raevald, konsul A. Lõhmus, paremalt esimene Läti konsul kindral P. Meshak.

Ringvaateid välismailt.

Uruguayisse asumise tingimusi.

Sisserändaja olgu põllumees. — Kõrged maa hinnad. — Tööpuudus linnades. — Uustulnuka algkapital 1000 dollarit.

Oma viimasele kirjale elu-olu kohta Uruguayis, mis ilmus „Välis-Eestis“, olen saanud mitmeid järelpärimisi täiendavate teadete saatmiseks Uruguayisse asumise, siinsete tööolude, palkade ja muude eluolusse puutuvate tingimuste suhtes.

Vastates siinkohal kõikidele esitatud küsimustele, märgin eelkõige seda, et sissepääs Uruguayisse on kaunis lootusetu, kui pole ees kedagi tuttavat, kes hangiks sissesõiduloo. Selleks palgatud advokaat harilikult nõutab loa juba kahe nädala jooksul. Üheks eeltingimuseks Uruguayisse pääsemisel on, et sisserändaja peab olema põllumees, mitte linnainimene. Selleks tuleb esitada kirjalikud tõendused, ja ka tunnistus, et tulija pole ühegi poliitilise partei liige ning et talle on pandud rõnged. Sissesõidul Uruguayisse tuleb ette näidata 125 Inglise naela kindlustusena, et uustulnuk juba algul ei jää kitsikusse aineliselt; piisab ka sellest, kui mõni vastutav isik Uruguayis annab uustulnuka suhtes valitussvõimudele oma isikliku kindlustuse.

Põllumajandus Uruguayis tasub end igal oma erialal. Karjakasvatamine Uruguayis, mis nõuab suuri maa-alasid, on pärismaalaste kättes. Eurooplased harivad põldu väikefarmides. Oma saaduste turustamises Uruguayi põllumehel raskusi ei ole, kõik müüdiv kaup viiakse ära juba kodust, kusjuures hind alatihti on veelgi parem kui turul.

Mägestikud Uruguayis puuduvad; maa-pind, ehkki künklik, sobib põlluharimiseks kõikjal. Puuduvad stepid, kuid puudub ka mets; viimast, nimelt eukalüptusepuudena, mida tarvitatakse kütteks, on istutatud eriti palju jõgede kallastele. Brasiilia piiril on maa mägine ja kaetud põlismetsaga; maahind seal on äärmiselt odav, — 15—20 peesot (25—35 Ekr.) hektaar, — kuid see-est on need piirkonnad ka muust maailmast eemal. Vaba maad leidub ka pealinna Montevideo ümbruses, kuid siin on see väga kallis ja pole ka väga sobiv harimiseks. Hektaari hind kõigub siin 500—1000 peeso piirides.

Kirjaniku J. Semperi muljed Argentiina eestlastest.

Umbes 100 kilomeetrit Montevideost on maapind parem ja maksab ainult 100 peesot hektaar. Olen neid maid vaatamas käinud, ost sealt näib olevat palju kasulikum, kui linna lähedalt. Maad kavatsen osta ka mina, kuna kauplus, mille oman, praegu suure konkurentsi tõttu end enam hästi ei tasu. Elumaksumus Uruguais pole suur; näit. loomaliha hind on 15—25 siinset senti kilo, sealihha 30—40 s., suhkur 16 s., valge leib 10—12 s., või 100—120 s., riis 14—22 s. jne. Kartulid maksavad kartulivõtmise ajal 4 s. kilo, hiljem aga tõuseb nende hind kuni 12 sendile, kuna siin inimesed nähtavasti ei oska hoida kartulita-gavarasid, mis lahtise kuuri all lähevad pehmeks ja hakkavad kasvama.

Ehitusmaterjaliks tarvitav puu tuuakse Uruguaisse välismaalt; ehitusmet-sa Uruguais pole. Kehvamate pärismaaa-laste elamud on tehtud savist ja kaetud rohukatusel; elamutel puuduvad lagi ja põrandakate. Ainult üksikute jõukamate hooned on telliskivist, tsemmentlaega ja plekk-katusel. Telliskivi Uruguais pole siiski kallid, ainult 12—18 peesot tuhat (ühes kohaloomisega). Ahjud majades puuduvad, kuna kliima on soe. Vihma sa-jab siin igal aasta-ajal, talvel rohkem, su-vel vähem.

Kokkuvõttes võib ütelda, et Uruguaisse asumiseks peaks uustulnukal olema kaa-sas algkapitali vähemasti 1000 dollarit (Ühendriikide rahas). Selle summaga võib elule siin luua kaunis kindla aluse. Muidugi ka sel juhul tuleb alguses pearõhk pan-na vaid tööle, keeldudes igasugustest kõr-vaalkulutustest. Uruguais on võimalik põl-lumehel teha algust ka rentnikuna. Ren-dimaad on saada nii palju kui süda kut-sub, aastarendiga 2—8 peesot hektaarilt; makstes sisse 15—20 prots. maa väärtu-sest, saab rentija ka omandamise õigused, järeilmaksuga 5—30 aasta peale.

Siinsed tööolud ja teenistustingimused on praegu raskevõitu. Linnades on palju töötuid, keda abistab riik. Töö leidmise otstarbel ei oleks kellelgi mõtet sõita siia linnadesse. Palgad on väikesed ning peale vaeva ja viletsuse ei saaks tulija siit küll midagi. Teise teenistuses ei saa siin keegi haljale oksale, ning veelgi raskemaks ku-junevad olud uuele tulijale, kes ei oska ko-halikku keelt, s. o. hispaania keelt.

Peaks keegi kodumaalasist vajama veelgi üksikasjalisemaid teatmeid siinsete elutingimuste kohta, siis võib ta pöörduda minu poole, lisades vastuseks rahvusva-helise kupongkaardi.

Heade tervitustega kodumaa suguven-dadele ja õdedele

A. Parapli.

Callo Sienrra 5789 Sayago.
Montevideo, Uruguai.

Hiljuti jõudis Argentiinast kodumaale tagasi kirjanik J. Semper, kes Buenos Aireses viibis Pen-Klubide kongressil. Seal on ta liikunud rohkesti ka eestlaste kes-kele, jutustades „Postimehele“ oma mulje-test järgmist:

„Väga palju huvi pakkusid kokkupuue-ted sealsete eestlastega.

Oli suureks üllatuseks, et juba Monte-vidEOS (Uruguais) sain kätte Buenos Ai-rese eestlaste telegrammi: „Teretule-mast.“ Üldse oli vastuvõtt äärmiselt lahke ja mind puistati üle otse hellitustega.

Buenos Aireses elab umbes 500 eest-last. Kõik on koondunud Eesti Seltsi üm-ber, mis arendab väga elavat tegevust. Ühel õhtul esinesin seal ka referaadiga Eesti kultuurilise ilme üle, millele reagee-riti väga soojalt. Üldiselt leidsin väga pal-ju kultuurilist huvi sealsete eestlaste kes-kele ja eks seda tõenda osalt vahest seegi, et „Loomingu“ lugejaidki on Buenos Ai-rees päris kenake arv.

Suureks isiklikuks mõnuks osutus see, et endine tartlane Kippasto, kellel Buenos Aireses praegu hambatehnika kabinett, andis mulle kasutada kogu kongressi ajaks oma auto ja sellega sõitsime siis Buenos Aireses risti-põiki läbi ega jätnud maaümb-rustki külastamata. Ühe terve päeva pü-hendasin ainult eestlaste külastamiseks ja see oli tõesti kauniks päevaks. Õhtuks jäi säärane mulje, nagu elaksidki Buenos Ai-reeses ainult eestlased . . .

Suguvennad on seal enamasti käsitöö-lised, tehnikud ja muus praktilistes elu-kutseis. Väga paljudel on oma majad, ühes paigas oli koguni terve linnajagu eestlaste käes. Et nad väga kokku hoiavad, näitab vahest seegi, et mul on olemas foto, mis on täiesti juhuslikult tänaval tehtud ja kus inimeste kobaras on tervenisti 20 eestlast.

Enamasti elatakse keskmisel järjel ja oma rahvusele ollakse truu. Isegi need on säilitanud eestluse, kes on muulastega abellunud. Visadust ning edasipüüdlük-ust on märgata igal sammul. Tüüpilise näitena võiks tuua ühe nõõpnõelameistri, kes on ise enesele ehitanud 4 masinat ja nüüd produtseerib niisugusel määral nõõpnõelu, et teeb kõva konkurentsi ühele suurele juudi firmale, kes opereerib miljo-nitega. Mees töötab üksinda oma perega ja loodab juudile lõpuni vastu panna.

Teiste Balti rahvaste seas on eestlased Buenos Aireses oma organisatsiooni poo-lest esimesed. Eesti Seltsi korteris on all-üürnikuks leedulased ning lätlased, kuigi neid on tunduvalt enam kui eestlasi. Ühis-töö on aga tihe, mille tunnuseks on seegi, et käesoleval sügisel hakkas ilmuma aja-leht, kus on nõõbiti kolmekeelne tekst: eesti, leedu, läti.

Üldse — neid eestlasi on küll igal pool ja kohtad sageli tuttavaidki. Nii osutus Montevideos laevale-laadimise juhataja eestlaseks, kes otsis mu kohe üles ja tõi enesega kaasa ka teisi Montevideo eestlasi. Üldse on neid seal 17 inimest.“

Eestlase käekäik farmerina Kalifornias.

Aastat kümme või enamgi tagasi lahkus kodumaalt, Võrumaal, Sarus elutsev Aleksander P a r m, minnes kogu oma perekonnaga õnne katsuma kaugeatele maa-dele. Alul asuti elama, nagu paljud teisedki kodumaalt lahkunud, kellega koos alustatigi sõitu, Ameerika peatuiksoonde — New Yorki. Siin aga A. Parmile ei meeldinud — liialt kärsitu elutempo polnud põhjamaa aeglasele iseloomule vastuvõetav ja seepärast ta varsti kolis ümber North-Porti. Peagi hülgas ta aga sellegi asupaiga ja nüüd — nagu selgub ta kodumaale saadetud kirjadest — on A. Parm farmiomanik Kalifornias.

„Alul kui lahkusin New Yorgist, asusin elama North-Porti, kus on Eesti asundus,“ kirjutab ta. „Siin kohtasin paljusid tuttavaid eestlasi, nii et tunne oli päris kodune. Vanematest siinolijatest võiks mainida härrasid Pulsti, Reetbergi ja Malmi.

See asundus on eriline seepoolest, et maakohst vett ei kanna ning kõik vesi, mida tarvitatakse majapidamises, tuleb korjata taevast sadava vihmavee näol. Muidugi see vesi ei kõlba joogiks ja seepärast tarvitame selleks otstarbeks veini, loomulikult väga lahja.

Eestlased on kodumaalasele, kes neid tuleb külastama nende asundusse, üpris lahked ja külalist võetakse vastu „vürstlikult“ selle sõna sügavamas mõttes. Sageli kestab vastuvõtupidu mitu päeva — nii nagu vanasti Eestis peeti pulmi.

North-Portis on eestlaste elu päris mõnus ja vanad olijad on seal loonud endale kindla jalgealuse. Näiteks Reetberg asutas oma maja juure North-Porti bensiniijaama ning varustab kõikide ümbruskonna elanikkude autosid vajalise „toiduga“ ja teeb head äri.

Isiklikult oleksin meelsasti jäänud elama North-Porti, aga abikaasa soov oli teine ja nii siis lahkusimegi. Viga pole küll praeguselgi asukohal, ainult koduigatsus hakkab piinama.

Farm on mul võrdlemisi suur ning peamiselt kasvatan kanu. Minu farm on rikkalikum kanadepere poolest, kelle arv tõuseb ligi tuhandeni. Meie lähemas ümbruskonnas on teisiigi eestlasi-kanakasvatatajaid, kuid neil on kanade hulk väiksem, kuna nad ei pühenda nii suurt tähelepanu nende

kasvatamisele. Paljud eestlased on saanud siin jõukuse ja minagi tahaksin osta endale maja või rajada uue asukoha vanasse ja armsakssaanud North-Porthi, kus on kodumaalasi. Kuid seda veel näeme. Üldiselt võib aga öelda, et eestlased, kes „õigel ajal“, s. o. enne suurt väljarändamisevoolu pääsesid „kullamaale“, on siin ka tõesti õnne leidnud, vähemalt majanduslikku. Vaeva on muidugi nähtud, enne kui saime endid upitada nii kõrgele, kus asume nüüd — tähendab majanduslikult tasuval järjele. Olen pidanud mitmeid ameteid: New Yorgis olin liftipoisiks, siis vahepeal koguni ära Ameerikast: Prantsusmaal, Nimesi lähedal, Rhone'i jõe alamjooksu lähedal mägedes karjameheks, kuna sellal mu abikaasa kogus majateenijana dollareid New Yorgis. Nüüd oleme siis farmiomanikud, kuid igatsus kauge Eesti järele on seevõrra tugev, et arvan: me jätame ühel ilusal päeval maha oma farmi ja maja või maostmise kavatsused ja tuleme koju, kuhu igatseb ka meie väikene kuue-aastane tütar, kes pole näinudki Eestit.“

„Elu“.

Mandžukuo eestlased kavatsavad ühissõitu kodumaale.

Harbiinis väliseestlastel tööpuudus.

Harbiinist teatatakse meile, et sealne Eesti konsulaat on pöördunud välisministeeriumile palvega, et eeltuleval kevadel organiseeritaks kokkuleppel Nõukogude valitsusega suurem ühine Harbiini eestlaste tagasisõit kodumaale selleks määratud ühisvagunis, mis tuleks märksa odavam harilikust raudteesõidust. Konsul on teinud ettepaneku, et vaesematele sõidukulude katteks võimaldataks laenu, mille tagasisõitjad tasuksid kodumaal. Raudteepilet Harbiinist Eesti piirini maksab praegu küni 300 krooni, ning see summa pole igatihele kättesaadav.

Ida-Hiina raudtee müümise järele jaapanlastele on elutingimused Harbiinis ja ümbruskonnas välismaalastele muutunud palju raskemaks. Ähvardab tööpuudus. Töötuid olevat juba ka eestlaste seas ja arvatakse, et tulevikus nende hulk võib suurenedagi veelgi.

Mandžukuo eestlaste üldarvu hinnatakse 170—175 inimesele; kui neist kevadel 40 ühiselt tulevad ära kodumaale, siis jääb järele veelgi hea koguke. Olles lugevad eesti ajalehtedes viimastel aegadel ilmunud arutlusi ühenduses võõrtööliste sissetoomise küsimusega, arvavad Harbiini eestlased, et eesõigus Eestisse sõiduks peaks antama väliseestlastele. Juhitakse tähelepanu sellele, et ega võõradki Eestisse tuleks omal kulul, kuna neid tuleks abistada laenu teel, mille nad hiljem teeniksidi tasa.

Balti riikide kolooniate koostöö Harbiinis.

Eesti konsuli A. Lõhmuse ja Harbiini eesti seltsi juhatuse algatusel pandi 15. augustil alus Balti riikide kolooniate ühistegevusele Harbiinis. Konsul Lõhmuse laevsuvilale olid kokku tulnud Läti ja Leedu kohalikkude esindajate ühistegevuse mõte kiideti heaks. Esialgu seati üles järgmised eesmärgid: korraldada ühiseid koosviibimisi referaatidega ja pidusid, kus käsitamist leiaksid Balti riikide riigikorrad, rahvuste kultuurid, ajalugu jne., kohalikkude Balti riikide kodanikkude abistamine ja nende eelistamine teenistuses Eesti, Läti ja Leedu ärides ja ettevõtetes, Balti riikide propageerimine Kauges Idas, sihiga kõvendada sõprust ja elustada läbikäimist Jaapani—Mandžukuuga.

Koosviibimisel arutati võimalust tuleval kevadel korraldada ekskursiooni Balti maadesse. Kavatsuste elluviimiseks loodi kuueliikmeline komitee, igast kolooniast kaks liiget, kelle töödest võivad konsulid võtta osa auliikmetena. Eesti kohaliku koloonia esindajateks valiti seltsitegelased A. R a e v a l d ja R. J. G r ü n b e r g.

Piiskop H. B. Rahamäe kütlaskäik Kopenhaageni.

Oktoobri lõpul Kopenhaagenis aset leidnud pidustustest reformatsiooni 400 aasta mälestuspäeva puhul võttis osa Eesti piiskop dr. theol. H. B. R a h a m ä g i. Peale puhtkiriklikkude pidustuste korraldati külaliste auks vastuvõtt Kopenhaa-

geni linnavalitsuse poolt ja kuningas kutsus nad lõunale oma suvelossi „Sorgenfri“.

Kopenhaageni Taani-Eesti sõprusühing austas Eesti piiskoppi piduõhtuga parimas linna võõrastemajas — „Hotel d'Angleterre's“, millest võttis osa üle 70 inimese, nende hulgas Eesti, Läti, Leedu ja Ungari peakonsulid ja Eesti aukonsuleid Taani provintsilinnadest. Peale selle oli kutsutud ka kohalikke eestlasi, kellel oli juhus vestelda piiskopiga.

Õhtu avas tervituskõnega sõprusühingu esimees Kopenhaageni linnaapea dr. K a p e r, mille peale piiskop Rahamägi andis kuulajaskonnale huvitavas kõnes elava ülevaate Eestist. Pärast banketti ja muusikalisi ettekandeid sõprusühingu liikmete poolt kandis piiskop Rahamägi klaveril ette Eesti rahvalaule, mis Taani seltskonnas äratas suurt tähelepanu. Õhtu peakorraldajaks olid ühingu esimees dr. Kaper ja meie uus aukonsul Kopenhaagenis hr. O r l a T h o r n a m, kelle algatusel viimasel ajal sõprusühingule on juure võidetud üle 30 uue liikme Kopenhaageni silmapaistvamate seltskonnategelaste hulgast. Sõprusühingu liikmeks astus ka Taani peaminister Thorvald S t a u n i n g.

Sõprusühing kavatses korraldada suuremat ekskursiooni Taanist järgmisele Eesti üldlaulupeole.
J. R.

Varrud Kopenhaageni Eesti saatkonnas.

Kopenhaagenis viibides ristas piiskop Rahamägi 1. novembril s. a. meie Chargé d'Affaires A. T u l d a v a kolmanda lapse — siin 15. oktoobril sündinud tütre Tiiu-Merete.
J. R.

A-S. „EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: Tallinn, Raekojaplats, Kinga tän. 3. Telefon 433-20

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7. Tel. 372, — Pärnu, Endla majas, Rüütl t. Tel. 1-13

Telegrammide aadress: Erbo, Tallinn.

I. Raudteepiletite müük:

- a) kõikidesse kodumaa jaamadesse.
- b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse.

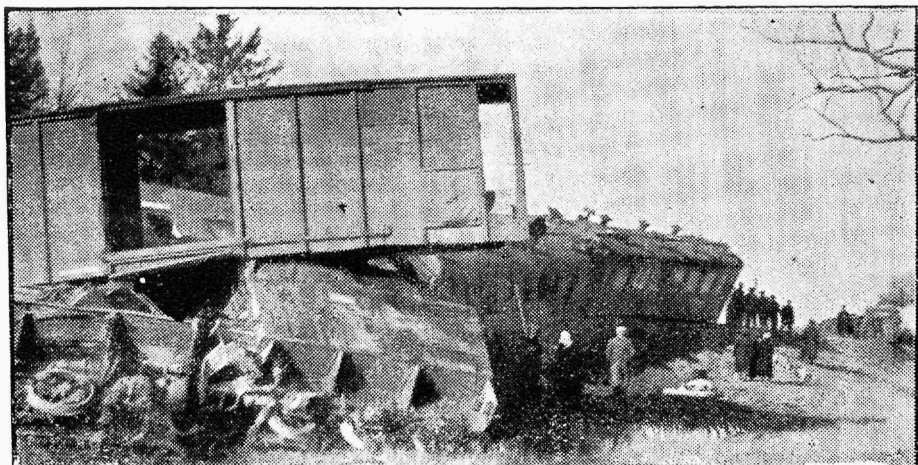
II. Laevapiletite müük:

- a) kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel,
- b) ookeanipiletid inglise, saksa, poola, belgia, prantsuse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika laevaliinidel, kõikidesse suurem. ulgumere sadamaisse.

III. Õhusõidupiletite müük:

Hero, Herotransport, Deruluft ja Lot'i liinidele.

Esindus ja agentuur kõikides suurematest Euroopa reisibüroodest. Rahavahetus ning valuuta ost turistidelt. Välismaa passide ja viisumite muretsemine. Ringsõidupiletid turistidele terves Euroopas, ka Nõukogude Venemaal. — Kohalikkude omnibusside liinide piletid, o-ü. „Mootor“ ja teised.
Nõuanded ja arvestused tasuta.

Raske raudteeõnnetus Tallinna-Viljandi kitsarööplisel raudteel. Vedur on veerenud raudtee tammilt alla ja vagun on jooksnud selle otsa.

Kodumaa sõnumed.

20. oktoobril oli koos Tallinnas „Estonia“ kontsertsaalis teine Isamaaliidu kongress. Esimene toimus teatavasti 8. detsembril l. a., pärast vapside ebaõnnestunud mässukatset. Teisele kongressile oli üle riigi kokku tulnud 2093 saadikut. Kohal oli ka Vabariigi valitsus. Pärast lippude õnnistamist avas keskjuhatuse esimees O. Suursööt kongressi. Siis astus suurte kiiduavalduste saatel kõnetoolile riigivanem K. Päts, kes oma hoogsas kõnes muuseas ütles, et tuleb näidata suurt üksmeelt ülesehitavas töös.

Kõneldes Tartu ülikooli probleemi lahendamisest, märkis ta, et just riigijuhtidele on väga südamelähedane meie teaduseelu korraldamine. Meie peame juhtima noori teadlasi rohkem praktilisele alale. Praegune valitsus on püüdnud rahulikult arstida rahva hingehaigust, ja nüüd, kus rahva tervis on jälle käes, peab ta ütlema oma otsuse kokkuastuva rahvuskogu kohta.

Kongressil võeti vastu terve rida tähtsaid otsusi, mis peamiselt ühenduses eelseivate rahvuskogu valimistega. Pärast kongressi lõppu algas lippudega rongikäik Toompeale riigivanem K. Pätsi juure.

Praegune Vabariigi valitsus võib pidada väikest juubelit, kuna ta sai 21. oktoobril 3 aastat vanaks.

Rahvuskogu valimispäevadeks, nagu tähendas peaministri asetäitja K. Eenpalu Pärnumaa lõikuspeol, on määratud 12., 13. ja 14. detsember s. a. Praegu on käimas rahvuskogu kan-

didaatide selgitamine. Igas maakonnas on moodustatud komiteed, kus seatakse üles soovitud rahvuskogu kandidaadid.

Rahvuskogu kandidaatide esitamise tähtpäevaks riigivanem määras 13. novembri. Peaaegu kõigis valimisringkondades, mida vastavalt rahvuskogu valitavate liikmete arvule on üle riigi 80, on juba kandidaadid registreeritud. Senistest andmetest näib, et kogu riigis üle saja kandidaadi ei esitata. Seega tuleb valimisi ainult kümneskonnas valimisringkonnas, peamiselt Põhimaal, osalt Viljandimaal, Tartumaal ja Tartu linnas. Mujal aga, kus kõrvalkandidaadid puuduvad, osutub esitatud kandidaat valituks automaatselt, s. o. valimisteta. Selleks moodustatud seltskondlikud komiteed praegu kõigjal organiseerivad propagandat ja selgitustööd esitatud kandidaatide kasuks. Meie lugejate seisukohalt võib märkida tähelepanuväärse, et Tallinnas, kust rahvuskokku valitakse 10 liiget, kandidaatideks on esitatud senise 10 hulgas ka Välis-Eesti ühingu juhtivamad tegelased, notar J. Kristelstein ja Ed. Riisman.

Ametlikult toetatava nimede-eestistamise aktsiooni tegelased enne valimisi esinesid algupärase ettepanekuga, et rahvuskokku valitakse ainult neid eestlasi, kellel on eesti nimi. Kuni tänaseni aga paljud avaliku elu tegelased Eestis, kelle nimi, ehkki võõrapärane, on hulkadele juba tuntud, ei raatsi teda vahetama hakata uuega, mida tuleks vastset „sissetöötada“.

Valimiste väljakuulutamise järele neli endist riigivanemat, J. Tõnisson, A.

Eesti kunsti sügishämarik.
V. Melnik: Hämarik (pronks).

Piip, J. Teemant ja J. Kukk, nähtavasti toetudes asjaolule, et mõnede endiste erakondade ringid hoiduvad valimiste organiseerimistööst eemale, esitasid riigivanemale K. Pätsile märgukirja, milles soovitasid valimiste edasilükkamist pikemaks ajaks. Riigivanem jättis selle ettepaneku tähele panemata. Teiselt poolt juhitakse tähelepanu sellele, et neid endiseid riigivanemaid, kes on praegu kohtadel ja kes aktiivselt toetavad praegust valitsust, on arvult tervenisti kuus.

Friedrich Soomuste (Jaan Taklaja) „Päevalehes“, kes vestikirjanikuna pretendeerib kohale, mis oli kadunud Tiibuse Jaagul eesti ajakirjanduses, iseloomustab ühe osa

eesti avaliku elu tegelaste praeguseid meeleolusid järgmiselt: „Ühelt kindralilt tsiviilteenistuses oli hiljuti küsitud: miks ta ei kandideeri? See aga vastanud: „Kindral ei sõdi kunagi ilma väeta!“ Kas sellest järeldada, et ka endised parteikindralid on asunud sarnasele seisukohale. Ent minu arvamise kohaselt on säärased seisukohad väärivad. Sest nüüd pole tähtis vägi, vaid nüüd peab lööma läbi isiksus ja isik. Kui olukord kujuneb niisuguseks, et üks loodab ühele ja teine teise peale, kui passiivsus muutub kartuseks läbikukkumise hirmust, ning kui vaid juhuslikud küünarnuki-mehed ajavad kaela õieli, siis annab see kaunis keelse tunnustuse meie intelligentidele, kes aga peaks moodustama rahva südametunnistuse keskuse.“

Jaan Tõnissonile Tartus oligi tehtud ettepanek kandideerida rahvuskokku, kuid ta loobunud sellest.

*

Tootmistegevuse tõus avaldub läinava Eestis kõigis tööstusharudes. Tootang ja tegevuse aktiivsuse määr on ületanud kohati isegi juba kriisieelse taseme.

K. a. esimesel poolel tööstuse üldine tootmistegevus suurenes 12,2 prots., võrreldes eelmise aasta sama ajaga. Tööliste arv suur- ja kesktööstuses saavutas praegu valminud kokkuvõtete järele aasta teise poole alguks rekordse seis, tõustes 47.954-le. See ületab eelmise aasta 14,9 prots. ja kriisieelse aja 21,8 prots. võrra. Töötundide arv tööstuses tõusis samal ajal 33,8 miljonile eelmise aasta 29,9 milj. vastu. Käsilähes tööstuse töömahu suurenemisega tõusis tunduvalt ka tööliste makstud palga üldsumma. See oli aasta esimesel poolel, ehitustööstus välja arvatud, 12,3 milj. kr., ületades tööliste palkade üldsumma 1. a. sama aja eest 2,2 milj. kr. ehk 20 prots. ja kriisieelse kõrgseisuaasta 15 prots. võrra.

Siseturumahu tööstuskaupadele on laiendanud eeskätt põllumajanduse osatujõu tõus. Näit. põllutöömashinade ja riistade juureost on kasvanud 10-kordsseks, võrreldes läinud aastaga. Teisest küljest aga võib märkida ka tööstusliku investeerimistegevuse laienemist, mis läbi on tekkinud uusi töövõimalusi hulgaliselt töökätele.

Viimaste aastate jooksul on tunduvalt tõusnud Eesti siseturu osatähtsus tööstuses, omavarustus tööstuskaupade alal on laiendanud ligikaudu 2 milj. krooni ulatuses aastas. Seevastu tööstuskaupade eksport k. a. 8 kuu andmeil näitab vaid püsivust endisel tasemel, nii värtuselt kui koguselt. Kodumaa turg on praegu suurimaks tööandjaks ja kaupade tarvitajaks näit. puuvilla-, villa- ja linatööstusele. Suurvabrikute kõrvale on tekkinud hulk tekstiilsegakaupa valmistavaid väiksemaid ettevõtteid, mis siseturgu

varustavad trikoo- ja pudukaubaga, mitmesuguste villaste ja kunstiidist kleidiriie- tega jne. Muudest siseturgu varustavatest tööstustest on osatähtsuselt suuresti tõus- nud nahatööstus, klaasitööstus, maiusainete- tööstus ja ka mäetööstus, nimelt põlevkivi- ja turbatööstuse tegevuse laienemise arvel. Jõudsat kasvu näitavad veel keemia- ja me- tallitööstus, kunstsarvetööstus, nahatööstus jne. Ehitustööstus oma erakord- se aktiivsusega on tänavumõju- nud tõstvalt kogu eesti rahva- majanduse läbikäigule. Vähene- nud on käesoleval aastal tegevus ainult puutööstuses, ja seda saeveskite arvel metsamaterjalide ümbertöötamise tagasimi- neku tõttu, vastavalt ametlikult maksmä- pandud metsakokkuhoiu-poliitikale.

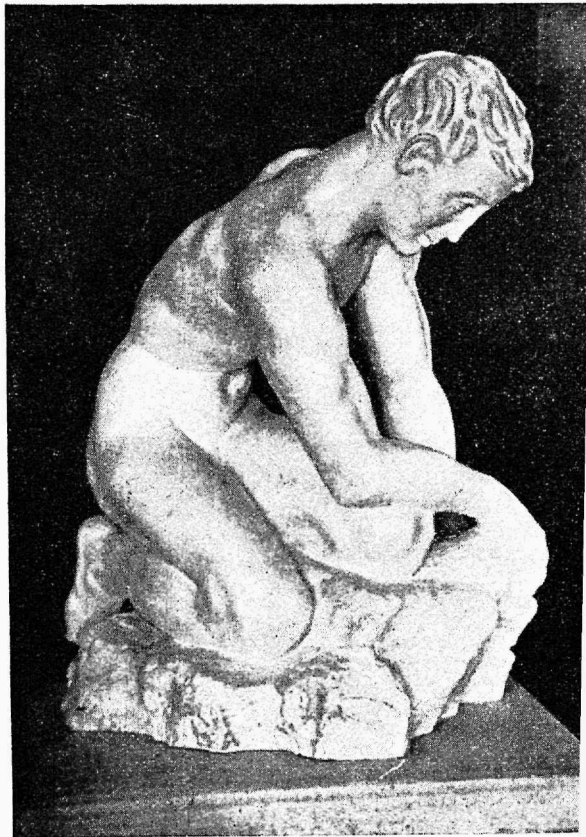
Eesti tööstuse edasise arenemise seisuko- halt suure tähtsuse omab siseturu os- tujõu kujunemine. Kodumaa turg tarvitab praegu ümmarguselt kaks kolman- dikku tööstuse üldisest toodangust, mistõttu ka tööstuskaupade müügivõimaluste suhtes väga palju oleneb sellest, kuidas siseturg suudab tarvitada kaupu. Selleks aga, vasta- valt elukalliduse seisule, peavad püsima vas- taval tasemel kodanike reaalsissetulekud, töölispalgad. Ühenduses praegu ülemaailm- liselt nähtuva tõusutendentsiga kaubahinda- des palgad ka Eestis tulevad revideeri- misele tõususuunas.

*

15. oktoobril peetud konjunktuur- instituudi koosolekul tehtud pikemates kokkuvõtetes märgiti, et praegu Eesti majandus asub konjunktuuri kõrgseisul. Seejuures juhiti tähele- panu, et k. a. nõrk põllusaak võib vähendada põllumajanduse sissetulekuid ning seega pidurdada investeerimistegev- vust põllumajanduses. Palgaliste eel- arvetes on tõusnud toiluse osatähtsus toitainete kallinemise tõttu. Vastavalt aga pole tõusnud palgad. Elumaksu mää- ruse tõus vähendab ka tööstuskaupade turus- tamist. Kuid nenditi, et panganduse ja riigimajanduse seisund on küllalt tugev, et vähendada selle tagasilöögi mõju, ning vältida ka psühholoogilise reaktsiooni tek- kimist laiemais rahvakihtides.

*

Vabariigi valitsus kiitis heaks riigi 1936./37. a. lisaeelarve, mis tasa- kaalustatud 10,8 milj. kroonile. Selline suur lisaeelarve on saanud võimalikuks eesti rahvamajanduse tõusu tõttu, kuna kasvanud on ka riigi sissetulekud. Suure- mat lisatulu on saanud maksudest, tolli- dest, metsadest ja raudteedest. Kulude poolel lähevad suuremad summad rahva- majanduse tootmisvõime tõstmiseks, ehi- tusteks, riigikaitseks ja tehnilise hariduse korraldamiseks.

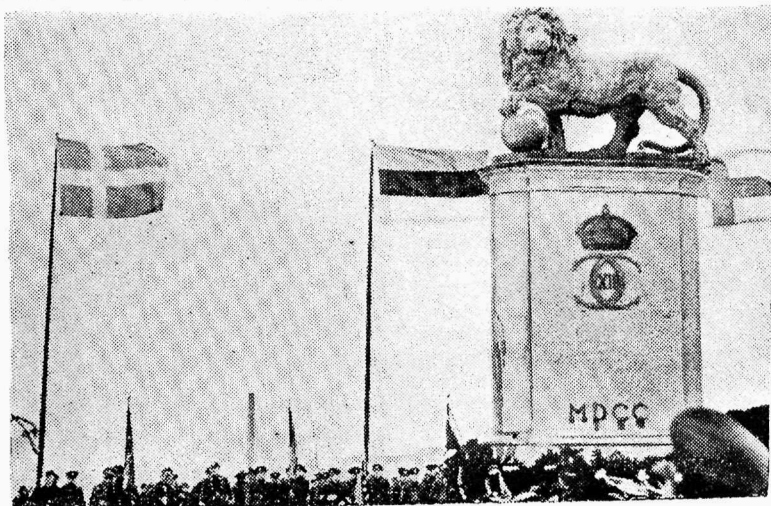

Eesti kunsti sügishäituselt.
F. Sanna mees: Nartsissius (kips).

8. oktoobril peeti Tallinnas ameti- ühingute esindajate koosolek, kuhu oli ilmunud 29 esindajat. Kõneles siseminis- ter K. Eenpalu, kes selgitas neid põhjusi, miks oldi sunnitud läinud kuul tagandama ametiühingute keskliidu juhatus. Valitsus ei võinud leppida seniste ametiühingu- juhtide sihtidega, mis teinud töölisi vaenu- liseks üldsusele. On tarvis rohkem vas- tastikku usaldust, mis kipub puuduma. Sotsiaalminister O. Kask oma kõnes puu- dutas üksikasjalisemalt ametiühingute ümberorganiseerimist. Ametiühingute esi- najate sõnavõtte oli koosolekul õige roh- kesti.

*

6. novembril avati Eesti tööliisko- da. Avamisest võttis osa ka riigivanem K. Päts, kes pikemalt sõna võttes muuseas tähendas, et tööliiskoda on suurim vabadus, mida valitsus on võinud anda. On küsimusi, mitte ainult materiaalseid, vaid ka moraalseid ja eetilisi, mis töolistel tuleb kojas oma- vahel läbi võidelda ja misjuures tuleb kind- lad seisukohad võtta ka paljude riiklikkude

Rootslaste mälestussamba avamine Narva lähedal.

küsimuste suhtes. Sellise vaba võitlusväljajana, kus töölised saaksid omavahel ilma kitsendusteta oma arvamisi ja tööekspeidamisi maksvusele tõsta, on ette nähtud tööliskoda, ütles riigivanem.

Pärast avamisaktust algas töökoosolek, mida juhatas sotsiaalministeeriumi töökaitsedirektor J. Sonin. Koja esimeheks valiti kinnisel hääletamisel J. Kurvits, senine trükitöölise ühingu sekretär.

*

Tartu ülikooli reformi taotleb riigivanema dekreediga antud uus seadus, mille olulisemaks osaks on, et üliõpilaskonna tegevuse alused ja põhimõtted, üliõpilaskonna esinduse ja juhatuse ülesanded ning moodustamine, samuti järelevalve korra määrab sellekohase määrusega Vabariigi valitsus haridusministri ettepanekul.

Ühenduses selle reformiga toimus Tartu 16. oktoobril üliõpilaste meelevaldus, millest võttis osa rohkel arvul üliõpilasi.

Uue seaduse maksimahakkamisega Tartu ülikooli senise üliõpilaskonna esinduse ja juhatuse tegevus lõpetati. Määrati ametisse üliõpilaskuraator ja moodustati, kuni valimisteni uutal alustel, s. o. teaduskondade järgi, ajutine üliõpilaskonna juhatus, kelle esimeheks sai H. Sein korp! Ugalast.

*

Vabariigi valitsuse koosolekul vaadati läbi ja anti riigivanema dekreedina noorsoo organiseerimise seadus. Selle seaduse järgi kuulub noorsoo organiseerimise juhtimine haridusministrile. Ametisse seati eriline noorte juhtija, kelleks sai kolonel-leitnant A. Vellerind,

ning temale abiks noortenõunik, noorte sekretär ja kaastöölised.

*

Eesti Seaduste Kogu seadus, mis anti 7. novembril riigivanema dekreedina, näeb ette kõigi Eestis kehtivate seaduste kodifitseerimise, korrastamise ja kogumise 15. köitesse, millest ilmuksid esimesed viis köidet juba tuleva aasta kestel. Seega Eesti seadusandlusele on loodud kindel vormiline süsteem.

*

Vabariigi valitsus vaatas läbi ja andis uue teenetemärgi seaduse, mille järele asutatakse kaks riiklikku teenetemärki: 1. Riigivapi teenetemärk, Eesti iseseisvuse väljakuulutamise päeva — 1918. aasta 24. veebruar — mälestamiseks ja riikliku ülesehitava töö tunnustamiseks, ja 2. Valgetähe teenetemärk, eesti rahva vabadusvõitluste mälestamiseks. Ühtlasi tunnustatakse senised erateenetemärgid — Kotkarist ja Eesti Punase Risti teenetemärk — riiklikeks teenetemärkideks. Vabaduse Risti, mis oli asutatud vabadesõjaaegsete teenete hindamiseks ning mille annetamine juba on lõpetatud, võib uue seaduse otsusel annetada jälle siis, kui puhkeks uus sõda.

*

Eesti linnade valitsused on asunud uue kogukonnamaksu määramisele ja sissenõudmisele veel käesoleval aastal, milline maks oma sisult umbes vastab veneaegsele „pearahale“. Tallinnas võtab linnavalitsus isikumaksu 2—10 krooni isiku kohta, vastavalt isiku sissetulekute suurusele. Maks nõutakse sisse 1936. aas-

ta teise poole eest. Maksukohuslaste arv Tallinnas on 90.000.

Maksu määramisel teistes linnades äratas üldist võorastust Tartu linnavalitsuse otsus määrata kõrgendatud isikumaks vallasemadele. Siseminister jättis selle otsuse kinnitamata.

*

Nagu nüüd selgunud, on esimese riikliku klassiloterii puhastulu kogusummas üle 200.000 krooni. See näitab, et loterii edu on olnud täielik. Muuseas mängivad n. ö. „kinkisid“ riigile väljavõtmata võitadena üle 2000 krooni.

3. klassiloterii esimesel loosimisel, mis toimus 27. ja 28. oktoobril, läks peavõit, 25.000 krooni, Avinurme, Eesti kuulsamasse puunõude „vabariiki“, sealsele kingsepale A. Laurissonile. Teistest suurematest võitudest 7000 krooni läks Narva, 5000 kr. võitis Türi raudteejaama depooülem Ritson, ja 3000 kr. jagasid enda vahel kaks Pärnu elanikku. Seega kõik suuremad võidud nähtavasti on läinud õigesse kätte.

*

18. oktoobril avati Narva lähedal Härmamäel rootslaste algatusel ehitatud mälestussammas kuulsa Narva lahingu tähistamiseks, kus Rootsi kuningas Karl XII 200 aastat tagasi lõi Vene tsaari Peeter I vägesid. Avamisteremooniale oli ilmunud ka Rootsi prints Gustav Adolf ja hulk rootsi huvireisijaid erilaevadel. Mälestusmärk kujutab lövi, kelle pilk on pöördunud itta.

*

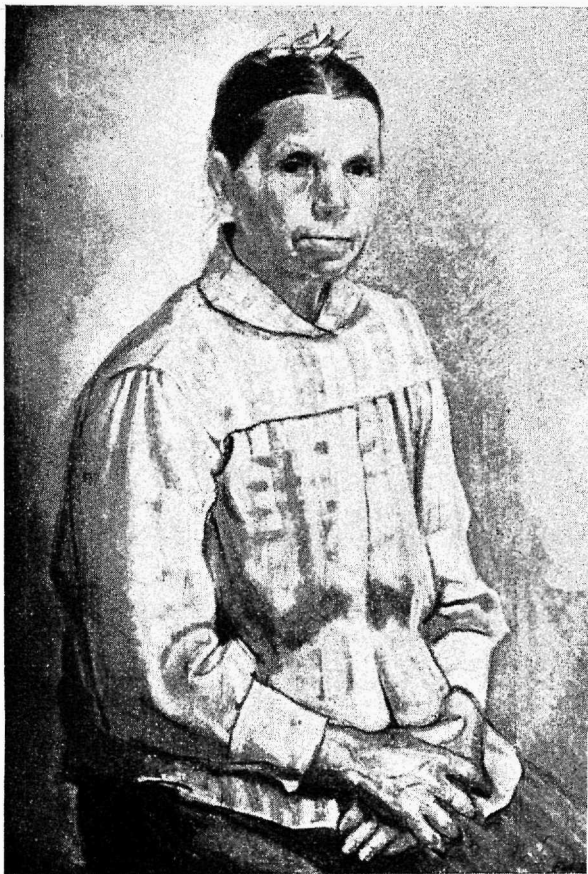
Eesti kitsaroopalisel raudteel juhtus Tallinna-Pärnu liinil Võhma ja Olustvere jaamade vahel 21. okt. suurem õnnetus reisijaterongiga, mis jooksis roobastest välja. Reisijad pääsesid ehmatussega, kuid veduris, mis kukkus teetammilt alla, sai silmapilkse surma vedurijuht. Alul arvati, et õnnetuse põhjustasid pehkinud liiprid, kuid hiljem selgus, et süü võis peituda ka rongi kiires sõidus. Puudulik võis olla ka veduri konstruktsioon.

*

Šveitsis peetud rahvusvahelise raudteekonverentsi otsusel on Tallinna-Berliini vahelise kiirrongi, n. n. „Balti ekspressi“ kiirust suurendatud niikaugele, et nüüd pääseb raudteel Tallinnast Berliini 20 tunniga. Rongi kiirust tõstetakse Läti ja Leedu osas, kus kiirus oli seni liig väike.

*

„Maailma-Kristjan“ Palusalu, kes eesti raskekaalu-maadlejana äsjastel Berliini olümpiamängudel tuli kõigi maade maadlejate hulgas esimeseks, maadles 23. oktoobril oma tugevaima vas-

Eesti kunsti sügisnäituselt.

A. Jansen: Portree (õil).

tasega, sakslase Kurt Hornfischeriga tasuvõistlust, milleks viimane oli sõitnud Tallinna. Palusalu võitis jälle. Üllatusseks võitis Hornfischeri ka teine eesti maadleja, Karklin.

27. oktoobril Palusalu koos eesti hõbe-medalimehe Neoga sõitis maadlusturneele Rootsi, kus Palusalu jäi teiseks, kuigi Stokholmis võitis kõiki vastaseid — punktide arvestamisel tuli esikohale rootslane, keda Palusalu võitis.

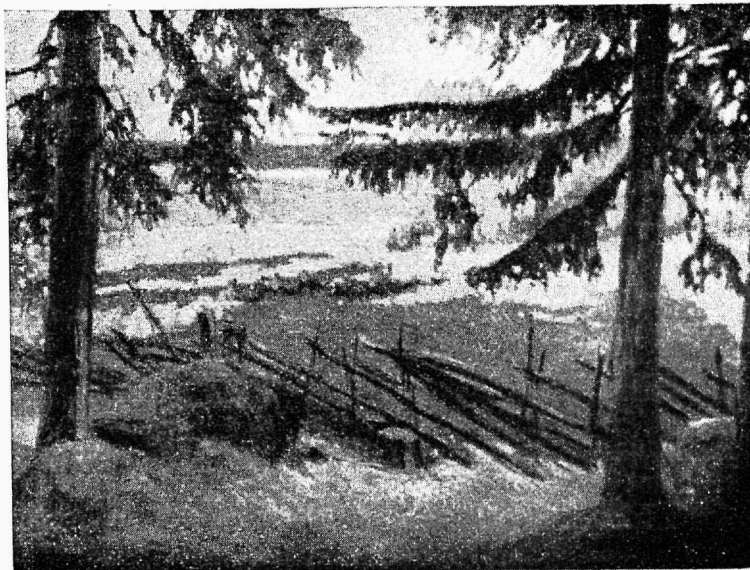
*

Kurtna-Kuremäe rajoonis Ida-Eestis on avastatud uusi põlevkivilademeid. Tehti algust sinna uue kaevanduspiirkonna loomisega.

*

Pärnu Põllumeeste Selts otsustas osta Tahkuranna asuva riigivanema K. Pätsi sünnitalu seltsile. Sinna on mõte püstitada mälestusmärk ja teha talust eeskujulik majapidamine.

*

Eesti kunsti sügisnäituselt.

R. Nyman:
Hara motiiv
(õli).

Põhja-Eesti metsadesse on viimasel ajal siginenud suuremal arvul karusid. Nende koguarv arvatakse tõusvat kuni 50-le. Mesikäppadele jahi korraldamiseks eeloleval talvel eesti jahimehed juba aegsasti nõutavad lubasid.

*

10. okt. — 1. nov. toimus Tallinnas Kunstihoones järjekordne kunsti sügisnäitus. Sellest võttis osa 60 autorit 160 väljapanekuga, tuues tõhusat lisa eesti kunsti arengule. Publik külastas näitust rohkearvuliselt. Elavalt tehti ka oste. Kui üksikutest aladest eesti kunstis seni oli kõige rohkem arenenud skulptuur, siis praegu märgitakse suuremat intensiivsust ja saavutusi ka maalil.

Toome käesolevas numbris reprodutsioonide näituse parematest töedest.

*

Eesti merejõudude tähtsam üksus, allveelaevade hävitaja, mille ehitamiseks vastav summa rahva poolt annetustega on kokku pandud, ehitussihtkapitali juhatuse otsusel ehitatakse kodumaal. Vastavad pakkumised ja projektid kodumaa tehastelt on juba saadud. „Kiilu panemine“ laevale sünnib erilise pidulikkusega vabariigi 19. aastapäeval, 24. veebruaril 1937. a.

*

15. okt. lasti Eesti Panga poolt käibele uued 100-kroonised pangatähed. Need on värvilt sinised ning sügavtrüki gravüür kujutab alasil rauda taguvat seppa. Teisel küljel on samas värvil

stiliseeritud tammelehed ja taimornamenid ühes riigivapiga.

*

Oktoobri kestel on Eestis avastatud terve rida muinasleide. Mitmel pool on maapinnast tulnud päevavalgele suuremal hulgal vana raha. Nii leiti Häädemeestel talu karjamaalt umbes kolm kilo vanu puhtast hõbedast rahasid. See on üks suuremaid rahaleide Eestis üldse.

*

Oktoobri alul käis riigivanem K. Pätsi juures nimede-eestistamise delegatsioon, juhtides oma märgukirjas tähelepanu sellele, et suuremat edukust nimede-eestistamise aktsiooni läbiviimisel takistab asjaolu, et suur osa eesti avaliku elu tegelasi pole ikka veel suutnud loobuda oma vöörastest perekonnanimedest. Selline „suurte meeste“ passiivsus tekitab laiades ringkondades rahulolematust, eriti aga maal.

*

9. oktoobril pühitses oma 60. a. sünnipäeva tuntud eesti helilooja ja muusikarvustaja, Tallinna konservatooriumi professor Theodor Lemba. Juubilar, kes oma muusikalise hariduse omandas Peterburis ja Viinis, tegutses 1919.—1922. a. klaveriõpetajana Peterburi konservatooriumis, ning seejärel valiti ta professoriks samale alale Tallinna konservatooriumi. Oma juubelikontserdil „Estonias“ sai sünnipäevalaps rohkearvuliselt õnnitlusi nii kodu- kui välismaalt

Organiseeritud Välis-Eestist.

Detroiti eestlased pidasid oma seltsi 10. a. juubelit.

Detroiti eesti selts „Kodu“ pühitses oma kümnendat aastapäeva laupäeval, 17. okt. s. a. suurema pidustusega ja rohkearvulise piduliste pere osavõtuga. Külalisi oli ka kaugemaltki saabunud, nagu New Yorgist, Wisconsinist. Õnnesoovitelegramme olid aga saatnud Clevelandi eesti selts „Arendaja“, „Bostoni Eesti Selts“ ja New Yorgist „Meie Tee“ toimetus. Peo eeskavas ette nähtud kontserdi ja kõnede järele oli pidusöök ja lõppeks jalakeerutus.

Kontsertosas kuulsime esimest korda oma suguvenna viiulikunstiku E. Maurin'gu viiulisoolopalsid, kuna klaverisaade oli soome hõimlase pr. Laine osavates kätes.

Ettekanded võeti piduliste poolt suurte kiiduavaldustega vastu ja eriti näis kuulajatele meeldivat eesti rahvaviisidest palad, nagu K. A. Hermann'i „Isamaa mälestus“ (hr. Mauringu oma sealud), V. Padva „Tõmba Jüri“ j. t. Meeldiv oli kuulata ka meie noore Eesti nainu Sylvia Veek'i klaverimängu avamarsiks ja lõppmänguks. Seltsi esimehe dr. Shermani peokõnele, kus lühike ülevaade anti seltsi 10-aastase tegevuse üle, järgnesid külaliste õnnesoovikõned ja -telegramme ettelugemine, mida pidulised tormiliste kiiduavaldustega kuulasid. Rikkalikult kaetud pidulauas tõusis tuju veel kõrgemale, sest ega Detroiti eesti perenaised ja -tütreid midagi tegemata ei jättnud, et aga pidulaud oleks uhkem ja maitsekam. Tantsuks jäi veelgi aega üle ja keerutati siis üle pooleööni Soome vellede-püllimeeste lugude järele.

Piduliste hulgas oli võrdlemisi rohkesti soome hõimulisi õrnemast soost, kellele eriti näis meeldivat oma „noorema venna“ peokorraldus. Peo avakõnes mainiti ka puht soome keeles: „Terve tuloa juhlamine,“ mis peale eestikeelne „teretulemast“ järgnes. Et meil detroitlaste eesti seltsil omal peosaal puudub, peeti seegi pidu soome seltsi „Kaleva Koti“ saalis. Soovida oleks, et rohkem ühistegevust kahe vennasrahval võõrsil järgneks ka edaspidi.

VESTEONU.

New Yorgi Eesti Hariduse-seltsi pühitses M. Rei 50. a. sünnipäeva.

New Yorgi Eesti Hariduseselts korraldas 17. okt. k. a. oma agarama tegelase — endise juhatusliikme ja praeguse male-ringi esimehe Mihkel Rei 50. a. sünnipäeva puhul oma ruumes koosviibimise, millest osa võttis arvukas sõprade pere.

Mihkel Rei sündis Eestis, Saaremaal, 1886. a. metsavahi pojana. Koolis käis Tallinnas. Ametit asus õppima 1904. a. Volta vabrikus, Tallinnas, kus lõpetas õppeaja ja töötas väljaõppinud mudelitistlerina. Astus 1905. a. Eestimaa Sotsiaaldemokraatliku partei liikmeks. Abiellus Tallinnas 1910. a. ja ründas 1913. a. Venemaale, kust Eestisse opterus 1920. a. Ühendriikidesse ründas 1924. a., kus elutseb oma perega tänaseni. Mihkel Rei 84-a. ema club hea tervise juures Sõrve külas, Harjumaa.

Juubilarile sooviti õnne Hariduseseltsi ja harude ning ringide juhatusete poolt, samuti „Meie Tee“ ja isiklike sõprade poolt, kes andsid edasi väärtuslikke kinke. Mihkel Reid tuntakse ta rohkearvulises sõprade ringis kui heade närvidega, vastutusvõimelist ja tasakaalukat meest, kes kunagi ei kaeba maailmaelu kurjuste üle, ehkki nad ta viiekümneaastaselt ehteel ka temani on ulatanud. Nii juhtus mõned aastad tagasi, et Rei pangakrahhi tõttu kaotas poole seal hoiul olevatest hoisusummadest, mis kogutud piisiva tööga. Rei viis ülejäänud poole teise pank, kuid ka see pank läks paari nädala pärast sama teed. Kuid Mihkel Rei võtab ja võidab kõik raskused filosoofilise rahuga ja naeratava üleolekuga, millega ka sõprade lugupidamise on võitnud.

JUHAN SARMO.

Mihkel Rei oma abikaasa ja tütre-tütrega.

Korp! „Rotallia“
Varssavi koon-
dise liikmed.

Istuvad vasakult:
Läte, Pals, Berner.
Seisavad: Vaher,
Koort, Voore, Kes-
küla, Saretok.

Eesti üliõpilased Varssavis organiseeritud.

1933. aastal rühm Varssavi Polütehnikumi üliõpilasi-eesilasi astus Tartu korp! Rotallia Varssavi Koondisesse, pidades õigemaks põhimõtet jääda tihedamasse seosesse kodumaaga, sest peale ülikooli lõpetamist koondisse liikmed kavatsevad siirduda Eestisse. Tartu korp! Rotallia, eestluse eestvõitleja idas (Peterburis) ja läänes (Berliinis) võttis endale sama ülesande ka Poolas.

Kuna Varssavis puudub eesti selts, siis osavõtt koondisest elust on väga elav, samuti ka läbikäimine teiste Varssavi eestlastega.

Koondisel on hetkel 9 liiget, olles seega suurimaks eestlaste organiseeritud koondiseks Poolas.

Traditsiooniliseks on kujunenud ühiselt VE korp! Väinla Varssavi koondisega peetavad kommersid Eesti Vabariigi aastapäeva puhul, millest alati osa on võtnud Eesti Vabariigi saadik Varssavis härra H. Markus, saatkonnanounik härra Schmidt ning kaitseväe esindaja kolo-

nel Raidna kui ka poolakaist akadeemilisi külalisi.

Koondisest aadress Varssavis on: ul. 6-go Sierpnia 54—20.

Riia eesti seltsides algas tegevuse hooaeg.

Riia Eesti Hariduse- ja Ab.-Selts korraldas 18. okt. Lydia Koidula 50. surmapäeva mälestuõhtu, mille kavas oli R. Kangro referaat teemal: „Lydia Koidula elu ja looming“, süs koorilaulud ja lõpuks Lydia Koidula huuletuste ettekanne. 1. nov. avas R. E. H. ja A. S. oma referaat-õhtute seeria, mille kavas oli kolonel V. Saarsenilt huvitav teema: „Naise osa riigi kaitstes“.

E. Org. Lüt Lätis võttis tänuväärset ka sel aastal Välis-Eesti päeva korralduse oma kätte ja koosolekul, millest kõigi seltside esindajad võtsid osa, sai kava ja ettevalmistused selleks eestlaste üldpäevaks läbi arutatud ja kindlaks määratud. Loodame, et seekord Välis-Eesti päeva edukus mõnegi muidu omist rahvuskeskusist eemalseisvaist Riia eestlasist rahvusrühpe liidab ja jäädvustab. K. K.

**„UUS EESTI“
ON PARIM AJALEHT**

Kodumaal viibivate Ühendriikide eestlaste ja Välis-Eesti Ühingu tegelaste koosviibimine K. K u u s i k u kodumaale saabumise puhul.

Keskel K. K u u s i k, paremalt kolmas Ameerika-Eesti kaubanduskoja esindaja A. A b r a m s.

Mitmesugust.

Tänavuse Välis-Eesti päeva pühitsemise kavasad.

Teatavasti pühitsetakse tänavu kõikide väliseestlaste ja nende organisatsioonide poolt Välis-Eesti päeva 28. novembril.

Kava kohaselt Välis-Eesti organisatsioonid korraldavad rahvusliku sisuga aktusi, muusikalisi ettekandeid ning õhtul ühiseid koosviibimisi lõbustustega. Välis-Eesti kogudused peavad jumalateenistusi, kus tuletatakse meelde üle maailma laialipaisatud eestlaskonda, meie iseseisvuse saavutamist, mälestatakse surma läbi lahkunud väliseestlasi jne.

Nagu Välis-Eesti Ühingu le juba teatatakse, kavatsevad mitmed suuremad organisatsioonid esineda kõnedega ja eesti rahvamuusika demonstreerimisega kohapealsetes raadio-ringhäälingutes. Sellest nad teatavad ringkirjaliselt oma asukohamaal elavatele suguvendadele, et need saaksid jälgida ettekandeid. Ka meie tuntud kontrabassi-kunstnik Ludvig J u h t Bostonis kavatseb Välis-Eesti päeval esineda puhtrahvusliku kavaga. Peagu kõikides Välis-Eesti keskustes leidub esinemise alal silmapaistvaid eestlasi, kes Eesti tutvustamisel on üles näidanud suuri

teeneid ja kes lubavad esineda ka Välis-Eesti päeval.

Peamiselt on Välis-Eesti päeva korraldamine välismail mõeldud eestluse propagandatöö suureulatuslikuks läbiviimiseks. Tahetakse koondada ka neid üksikuid väliseestlasi, kes seni mitmesugustel põhjustel on eemale jäänud rahvuslikust ühistööst. Selleks moodustatakse organisatsioonide poolt propaganda toimkonnad, kes väljatöötatud instruksioonide kohaselt levitavad ühtekuulvuse ning organiseerimise vajadusmõisteid oma kaasmaalaste keskel.

Ühtlasi kavatsetakse Välis-Eesti päeval korraldatud pidude sissetulekutest täiendada seltside raamatukogusid, sest eesti raamat on peamine vahend väliseestlaste koondamiseks seltside ümber ning ümberrahvustumise tõkestamiseks. Välis-Eesti Ühingu paneb toime kodumaal raamatute korjandusi ning saadab raamatud Välis-Eesti organisatsioonidele raamatukogude täiendamiseks.

Et kergendada Välis-Eesti tegelaste esinemist aktustel, saatis Välis-Eesti Ühingu seltsidele Välis-Eesti päevaks Belgia eesti seltsitegelase J. Pärli poolt koostatud kõne kava ja õige mitmesugust

materjali, mis võimaldab väliseestlastele ülevaadet meie riikliku ja rahvuskultuurilise töö edusammudest.

Haridusministeeriumi kaudu on tehtud korraldus Välis-Eesti päeval aktuste korraldamiseks kõikides koolides, kus antakse ülevaadet meie koolinoorsoole Välis-Eesti liikumisest. Eelmistel aastatel on koolinoored suure huviga arendanud sidemeid Välis-Eesti noorsooga, saates neile õpperaamatuid ja pidades nendega kirjavahetust. Vajab ju eeskätt Välis-Eesti noorsugu pidevat kontakti kodumaaga, kuna võõrsil viibiv teine põlv on eriti suures ümberrahvustumise hädas.

Ka pöördus Välis-Eesti Ühingu piiskopi poole ettepanekuga osa jumalateenistusest Välis-Eesti päeval pühendada väliseestlastele ning V.-E. liikumisele.

Naaberriikidest kavatakse Välis-Eesti päevaks kutsuda külla kodumaale Välis-Eesti tegelasi, kes võtavad osa Välis-Eesti päeva pidustustest kodumaal ja viivad siit enda seltsidesse vahendituid muljeid.

Tallinnas korraldab Välis-Eesti Ühingu Välis-Eesti päeva eelõhtul, 27. novembril kella 9—10.30 raadio-ringhäälingus eeskava, kus esinevad kõnedega haridusminister kol. A. Jaakson ja Välis-Eesti Ühingu esimees J. Kristelstein. Peale selle on ette nähtud Tallinna Töölismuusika Ühingu segakoori ettekanded Paul Pressnikov'i juhatusel. Juhusel, kui Ameerika Eesti Liidu esimees Jüri Annusson saabub seks ajaks kodumaale, palutakse ka teda esinema kõnega ringhäälingus. Välis-Eesti Ühingu saadab oma tegelasi lähematele Välis-Eesti organisatsioonidele külla esinema kõnedega, kuna Isamaaliidu laulukoor sõidab seks päevaks Riiga.

Välis-Eesti päev lõpeb Välis-Eesti kontsertballiga hotell „Kuld Lõvis“, mida korraldavad kodumaal viibivad väliseestlased koos Välis-Eesti Ühinguga.

Balli kontsertosas esinevad pr. E. Isasjov-Maripuu (laul), hra V. Alumäe (viinul), prl. E. Franz (klaver), kuna hea tuju eest hoolitsevad traditsiooniliselt näitlejad Paul Pinna ja Ants Eskola.

„Välis-Eesti“ algatus leiab vastukõia.

Arvamisi väliseestlaste tagasitoomise tähtsusest.

Meie ajakirja viimastes numbrites algatatud väliseestlaste repatrieerimise küsimuse on võtnud päevakorda ka eesti ajakirjandus. Valitsusringidele lähedal seisev „Uus Eesti“, olles arutanud oma 21. oktoobri juhtkirjas Eesti rahvaarvu tõstmise võimalusi, ütleb kirjutuse lõpus järgmist:

„Abielulaenuid, koos vajaliku propagandaga rahva juurekasvu tähtsusest, peaksid viima eestlaste arvu pidevale tõusule. Ning rahva loomulik juurekasv oleks ahaseks meie riiklikule tugevusele ja suurusele. Loomuliku juurekasvu kõrval aga väärrib mainimist veel üks abinõu, millele senini on juhitud liiga vähe tähelepanu. See on väliseestlaste tagasitoomine.

Väliseestlaste arvu hinnatakse praegu umbes 300 tuh. peale, kellest kaks kolmandikku asub SSSR-is, ja ülejäänud osa naaberriikides, Lääne-Euroopas ja Ameerikas. Senini ei ole tehtud vahematki katsed kutsuda neid Eestisse tagasi. Sealjuures ei ole eestlasi üldarvus ometi mitte nii palju, et võiksime puistata oma ainsa ja suurima jõutagavara, oma rahva mõõda maailma laiali. Otse vastupidi, me peaksime koonutama kõik oma jõud iseseisva Eesti ümber, kuna see on ainus meeleolu, mis kaitseb maailmas eestlaste huvisid. Kui saata välja kutse igale poole, kus leidub väliseestlasi, et kodumaale vajab ka nende abi riigi üleshitamisel, siis need, kellel ei ole läinud võõrsil eriti hästi ning kes ei ole end sidunud seal veel lõplikult, kahtlemata tulevad selle kutse peale tagasi. Suurimad raskused on SSSR-iga. Kindlasti leidub seal külluses eestlasi, kes heameelega pöörduksid tagasi Eestisse, kui neile ainult antaks võimalusi. See on küsimus, kas ei ole eraalgatuse korras midagi teha. Aidata võib ainult kokkulepe mõlema riigi valitsuste vahel. Kindlasti on selle saavutamise raske, loodetavasti aga mitte võimatu, sest Venemaal on hiiglaarvu juures ei annaks end üldse tunda eestlaste osaline väljarändamine.

Naaberriigist Latviast oleks arvatavasti ka üle piiri tagasitulejaid, kui ainult juhtida vastav propaganda sinna. Eestlaste elu Latviast ei ole kerge, kuna rahvuslik press on seal väga tugev. Vahest nii mõni peremees seal oleks nõus müüma maha oma talu ja siin uue muretsema. Enne aga vaja vastav mõte üles tõsta.

Peale selle võiks arvestada mõtet, kas ei saaks meie sugurahva killukesi 10 tuhande liivi rahvast tuua üle Eestisse, asetades nad elama oma kodustele ohudele võimalikult sarnasesse ümbruskonda, näit. Saaremaal. See oleks vist ka ainus võimalus päästa liivlasi hävimisest, kuna praeguse lätistamise tendentsi jätkamisel liivlased tehakse varsti lätlasteks.

Rahvaarvu tõstmine on üks ohulisemaid ülesandeid meil. Siin leidub rohkem konkreetseid võimalusi nii loomuliku kui ka kunstliku juurekasvu alal. Vaja ainult asuda täie energiaga asja juure, kartmata kulutusi ning ohvreid, mida sealjuures tuleb kindlasti arvestada. Meie häll ei jää kindlasti tühjaks, kui selle eest hoolitseme.“

Dinee konsul K. Kuusiku Eestis viibimise puhul.

Paremal vanad New Yorgi eesti tegelased J. Mölder, J. Metsalo ja J. Preast.

Saabunud ja lahkunud väliseestlasi.

Suve kodumaal mööda saatnud P.-Ameerika eestlastest siirdusid sügise saabumisel üle ookeani ja lahkusid Rootsi—Ameerika laevaliini Tallinnast 17. oktoobril: pr. Martha Cann oma pojaga, pr. Marie Karpa kahe pojaga, Johannes Jänes abikaasaga, John Metsalo, Paul Sepp, August ja Anna Seeborg'id, Voidemar ja Rosalie Lehtmet's'ad ja Jakob Rink.

Sama laevaliini saabus 13. okt. Oskar Schalin ja Ameerika-Eesti kaubanduskoja tegelane A. Abrams, kes 6. novembril lennukiga Tallinnast lahkus.

20. oktoobril tuli jäädavalt kodumaale Eesti omaaegne kaubandusminister ja konsul Istanbulis Ernst Vebermann, kes 1927. a. alates elas Itaalias San Remos.

Cunard White Star Line viis 14. oktoobril New Yorki pr. Elsi Mets'a.

Norddeutscher Lloyd Bremen laeva „Bremeniga“ saabus 8. oktoobril kodumaale New Yorgi Eesti peakonsuli K. t. ja V.-E. Ühingu usaldusesindaja New Yorgis Karl Kuusik. Konsul Kuusik lahkus Tallinnast 10. novembril.

Sama laevaliini viis 30. oktoobril New Yorki Christian ja Lilly Kerber'i.

A.-l. „Kodumaaga“ saabusid Brüsselist 24. oktoobril Elmar Kalme oma abikaasaga. Nad kavatsesid jäädavalt kodumaale elama asuda.

20. oktoobril saabus Mehhikost üle Ühendriikide kodumaale V.-E. Ühingu lüge Juhan Nõmmik äriliste sidemete korraldamiseks kodumaaga. 10. novembril sõitis ta juba tagasi.

Lutsilased Eesti koolidesse.

Novembri algul saabusid Eestisse 9 noort Läti eestlast, kes tulid siia eesti koolidesse õppima. Neid paigutati põllutöö-

koolidesse ja rahvaülikoolidesse, kus neil koolide poolt võimaldatakse tasuta üllalpidamine. Noormehed jäävad eesti koolidesse üheks aastaks.

Aluksnest saabusid: V. Pihl, kes läks Harjumaa Rahvaülikooli, ja Nikolai Tsetser, keda paigutati Virumaa Rahvaülikooli.

Lutsimaalt tulid: Bronislava Buls — Rüpina aiatööstuskooli, Eduard Bulis — Virumaa Rahvaülikooli, Mattias Grudulis — Olustvere põllutöökooli, Stanislav Koslovsky — Helme põllutöökooli, Anton Sprjadzenkov — Harjumaa Rahvaülikooli, Ravilas, Jaan Stanislavsky — Vainara põllutöökooli, ja Helene Uzulens — Vaimere karjatalitajatekooli.

Teateid eesti laevade liikumisest.

Enne jõulu sõidavad Eestist E. Bergmann & Ko. laevad „Keila“ ja „Koidula“ Argentiinasse. A.-l. „Keila“ kpt. Suurmann'i juhtimisel jõuab Buenos Airesesse jaanuari keskel, kuna a.-l. „Koidula“ kpt. Männapso juhtimisel jõuab Argentiinasse mõni nädal hiljem.

Ka o.-ü. „Kalanduse“ laev „Estirand“ sõitis oktoobri keskel üle Londoni läbi Panama kanali Tšiilisse ning tuleb sama teed ka tagasi.

Ka Käsmu Laevaomanikkude laev a.-l. „Elna“, mis renditi „Tšiili salpeetriühingu“ Londonis, hakkab detsembrikuus sõitma Tšiili ja Inglismaa vahet.

Välis-Eesti Ühingu saatis eesti selts „Estoniale“ Buenos Aireses a.-l. „Keilaga“ eesti kirjandust, mis on mõeldud seltsile kingitusena Välis-Eesti päeva puhul.

Ühendriikide eestlased saavad eesti kultuurfilmi.

Välis-Eesti Ühingu vahetlitusel ning välisministrierumi ainelisel kaasabil andis kasutada sihtasutis „Eesti Kultuurfilm“ 11

filmi, kokku 2400 meetrit, Välis-Eesti päeva puhuks New Yorgi Eesti Hariduseseltsile. Filmid kajastavad kodumaa tähtsaimaid sündmusi ja oleksid heaks abinõuks Ameerika eestlaste tutvustamisel kodumaa sündmustega. Ühtlasi kavatakse turismpropaganda mõttes näidata filmi ka ameeriklastele. Filmid võib New Yorki Eesti konsul Karl Kuusik.

Ühingu esindaja Narvas Jaak Vaabel †.

6. novembril k. a. lahkus surma läbi Välis-Eesti Ühingu liige ning usaldusesindaja Narvas notar Jaak Vaabel.

Kadunu oli tegev nimekamates Narva organisatsioonides. Ühingu usaldusesindajana olid tal suured teened Välis-Eesti liikumise propaganda alal, kuna ta võttis igast ühingu üritusest aktiivselt osa.

Kadunut leinab tema rohkearvuline tutvusringkond ja Välis-Eesti Ühingu juhatatus.

V.-E. Ühingu teateid.

Nimede Eestistamise Liidu Tallinna osakonna üldkoosolekust 16. oktoobril võttis Välis-Eesti Ühingu esindajana osa Ühingu sekretär B. Tiido. Koosolekul otsustati jätkata nimede eestistamise aktiivseid ning luua usaldusesindajate kaader omavalitsustesse ja eraettevõtetesse. Teatavasti kestab tasuta nimede eestistamise võimalus kuni 1. jaanuarini 1937. a.

Välis-Eesti Ühingu koos kodumaal viibivate Ameerika eestlastega korraldas New Yorgi peakonsul Karl Kuusiku auks 13. oktoobril dinee hotell „Kuld Lõvis“. Dineest võttis osa ka Ameerika-Eesti kaubanduskoja abiesimees A. Abrams. Kõnega esines Ühingu esimees J. Kristelstein, kes avaldas Karl Kuusikule kui Ühingu usaldusesindajale New Yorgis ning eluaegsele liikmele tänu tehtud suure töö eest P.-Ameerika eestlaste organiseerimise alal. Kodumaal viibivate ameerika eestlaste nimel tervitas peakonsulit J. Mölder. Konsul Kuusik avaldas kõikidele koosviibijatele ning Välis-Eesti Ühinguile tänu temale ülesnäidatud tähelepanu ning lahke vastuvõtu eest, lubades P.-Ameerikasse tagasi minnes veelgi energi-

lisemalt käsitada Välis-Eesti organiseerimise ülesandeid.

Välis-Eesti Ühingu omavahelisel koosviibimisel 3. novembril esines kõnega konsul Karl Kuusik teemal: „Põhja-Ameerika eestlaste organisatsioonidest ja nende majanduslikust seisukorrast“. Kõneleja tõi huvitavaid näiteid selliste gelaste piiretest koondada eestlasi ning arendada sidemepidamist kodumaaga. Ka puudutas kõneleja ümberrahvustamise probleemi, milline hädadoht on eriti suur teise generatsiooni juures. Kõnele järgnesid elavad küsimused ja läbirääkimised.

Välis-Eesti Ühingu korraldav ja pidutoimikond on jõudnud lõpule Välis-Eesti päeva ja kontsert-balli korraldamise eeltoodega.

Välis-Eesti päevaks sõidab Ühingu juhatusliige ins. Konrad Mauritz Riiuga, kus ta esineb Riia Eesti Haridusseltsis kõnega teemal: „Välis-Eesti liikumise tähistel“. Ka Isamaaliidu laulukoor hr. H. Roosma juhatusel esineb samal päeval Riia ringhäälingus.

Suurem osa Välis-Eesti organisatsioonide Ühingu juba teatanud Välis-Eesti päeva pühitsemise eeltöödest kohapeal. Haridusministeeriumi koolivalitsuse poolt on tehtud korraldus kõikidele koolidele aktiivseks pidamiseks Välis-Eesti päeval.

Ühingu liikmeteks võeti vastu:

Männaps, Erich, meremees, New York.

Kursisedel.

12. nov. 1936.

	Ost.	Müük.
1 Ingl. naelsterl.	Ekr. 18.11	Ekr. 18.35
1 USA dollar	„ 3.69	„ 3.75
1 Kanada dollar	„ 3.65	„ 3.75
100 Prantsuse franki	„ 17.17	„ 17.42
100 Saksa riigim.	„ 135.—	„ 138.50
1 Austraalia naelst.	„ 13.50	„ 14.70
100 Soome marka	„ 7.98	„ 8.10
100 Läti latti	„ 62.60	„ 63.50
1 Belgia belga	„ 61.80	„ 63.30
1 Itaalia liir	„ 17.—	„ 19.—
1 Austria šilling	„ —	„ 70.40
1 Nõuk. Vene rubla	„ —	„ —.72
1 Argentiina peso	„ 1.—	„ —
100 Brasiilia milreisi	„ 19.50	„ —

Vastutav- ja tegevtoimetaja: Ed. Riisman.

Talitusjuht: B. Tiido.

Toimetus: J. Jaik, Alfred Tamme ja B. Tiido.

Ajakiri „Välis-Eesti“ ilmub Tallinnas iga kuu kord. Tellimishind: välismaal \$ 1.— (Ekr. 3.70 või vastav summa kursisedeli järgi muus rahas) aastas; Eesti, Lätis, Soomes ja Leedus Ekr. 2.50 aastas.

Väljaandja: Välis-Eesti Ühingu, V.-Posti 8, ehk postkast 100, Tallinn. Telef. 426-60.

Tallinnas, 13. novembril, 1936.

O.-ü. „Vaba Maa“ trükk Tallinnas, 1936.

OSCAR STUDE, Tallinnas

Asutat. 1882 a.

EKSPEDITSIOONI ÄRI.

Inkasso — Kinnitamine — Laeva-
agendid.

Oma puksliirid ja laod raudtee
ühendusega. — Oma autopark.

Koninklijke Nederlandsche Stoomboot
Maatschappij, Amsterdam, esindaja. —

Osakonnad:

Pärnus, Pühavaimu 8.

Tartus, Ülikooli 44.

Valgas, Maleva 2.

Viljandis, Lossi 8.

Telegr. aadress igas kohas: „Studeos“.

Väliseestlased!

Kodumaa tundmaõppimiseks
soovitab **foto-ateljee J. Riet**
Viljandis

stereoskoopilte

millede kaudu saate täieliku
ülevaate kodumaa kaunima-
test kohtadest.

Hinnakirjad tasuta!

Tellige algavaks aastaks

Põhja-Ameerika eestlaste
kuukirja

Meie Tee

Tellimishind kodumaal kr. 2.—
välismail \$ 1.—

Toimetus ja talitus:

310 Lenox Ave.,
New York, USA.

Tellimisi võtab vastu:

Välis-Eesti Ühing
V. Posti 8, Tallinn.

Eesti kultuur

levigu kõigi väliseestlaste keskel ja koondagunad ühiseks pereks. Kultuuri kandjaks on raamat. Iga väliseestlane ostku aastas vähemalt paar uut eestikeelset raamatut oma kodumaalt.

Tellimised saata: K-ü.
„Rahvaülikool“, Harju 48,
Tallinn, Estonia, Europe.

Meilt saab tellida kõiki Eestis ilmuvaid ilukirjanduslikke ja teaduslikke teoseid, koolikirjandust, maakaarte, ülesvõtteid riigi- ja seltskonnategelastest ning vaateid ilusatest kodumaa kohtadest. Koostame ise raamatute saadetisi väliseestlaste soovide kohaselt. Raha ühes saatekuludega saata dollarites või naeltes. Võtame vastu tellimisi kõigile kodu- ja välismaa ajalehtedele ja ajakirjadele.

K-ü. „Rahvaülikooli“

raamatu ja kirjutusmaterjali suurlaod.

Tallinn, Harju 48, oma majas, Pärnu 10, pangamajas

Osakapital 250.000 kr., personaal 40 inimest. Tellimised täidame nende saabumisel kiirelt ja korralikult. Asjaajamine kirja, telefoni ja telegraafi teel.

„WABA MAA“

on leht neile, kes tahavad jälgida iga päev värskemaid uudiseid. Kõigest teatab ta täpselt ja ülevaatlikult kirjas ja ülesvõtteis. Täielikum siseriigi uudiste nurk annab selge pildi sündmustest kodumaal. Juhtkirjad nimekate asjatundjate sulest. Gori vaimukad karikatuurid ja piibujutud sarjavad elu väärnähteid. „Vaba Maa“ on tooniandjaks Eesti avalikus elus, sest „Vaba Maa“ kirjutab sihikindlalt ainult seda, mis Eesti rahva ja riigi huvides.

„Vaba Maa“ on sisukas ajaleht.

Tellides välismaale maksab 1.15 dollarit kuus.

Tellimised
saata

„WABA MAA“
peatalitus

Tallinn, Estonia

O-Ü. „Vaba Maa“ väljaandel ilmuvad veel: „RAHVALEHT“ kolm korda nädalas huvitava ja elava sisuga. Tellides kolmeks kuuks 1.15 dollarit. „MAA HÄÄL“ — kolm korda nädalas ilmuv maa-rahva ajaleht. Tellimishind —.35 dollarit kuus. „ESMASPÄEV“ — eeskujulik nädalleht, kuueks kuuks tellides —.90 dollarit.